

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Notitie Reikwijdte en Detailniveau Nationaal Water Programma 2028-2033

Datum 6 januari 2026

Colofon

Projectnaam

Nationaal Water Programma

Contact

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat | DG Water
en Bodem | Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag

Inhoud

1	Naar een geactualiseerd Nationaal Water Programma—1
1.1	Een grote opgave—1
1.2	Nationaal Water Programma: regie op de toekomst—2
1.3	Ambities: wat wil het Rijk bereiken met het NWP?—3
1.4	Een nationaal programma onder de Omgevingswet—7
1.5	Aansluiten bij het ontwerp van de Nota Ruimte—7
1.6	Samenhang met andere landelijke waterprogramma's—8
1.7	Het waterbeheer in een internationale context—10
1.8	De rol en inhoud van deze notitie Reikwijdte en Detailniveau—10
2	Proces en procedure van deze milieueffectrapportage—11
2.1	Verplichting voor een mer-procedure—11
2.2	Het doel van deze milieueffectrapportage—11
2.3	De te doorlopen mer-procedure—13
3	Welke beleidskeuzes gaat het Rijk onderzoeken?—15
3.1	Keuzes op landelijk niveau, voor het watersysteem en per thema—15
3.2	Hoe werkt deze aanpak?—16
3.3	Te onderzoeken landelijke richtinggevende principes—17
3.4	Te onderzoeken integrale Rijkssysteemkeuzes—19
3.4.1	Samenhang in het hoofdwatersysteem—20
3.4.2	Een veilig watersysteem—21
3.4.3	Gezond en schoon water—21
3.4.4	Ruimte voor water—22
3.5	Te onderzoeken thematische keuzes—24
3.5.1	Waterveiligheid—24
3.5.2	Wateroverlast—24
3.5.3	Zoetwaterbeschikbaarheid—26
3.5.4	Waterkwaliteit oppervlakte- en grondwater—27
3.5.5	Drinkwater—28
3.5.6	Bevaarbaarheid vaarwegen—29
3.5.7	Samenwerken, crisisbeheersing en waterbewustzijn—30
3.6	Bestending van huidig beleid—31
3.7	Stroomgebiedbeheerplannen—32
3.8	Agendering van strategisch keuzes na de planperiode 2028-2033—34
4	Hoe worden de effecten bepaald?—35
4.1	Welke effecten worden in beeld gebracht: het Rad van de leefomgeving—35
4.2	Inzicht in de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige situatie en referentiesituatie—37
4.3	Integrale toetsing van de nieuwe beleidskeuzes en een 'voorkeursalternatief'—38
4.4	Het bepalen van de effecten van beleidsopties—38
4.5	Wijze van beoordeling: wat vinden we van deze effecten?—39
4.6	Overkoepelende beoordeling—39
4.7	Aanpak Passende Beoordeling—40
4.8	Omgang met effecten van en naar het buitenland—40
4.9	Het belang van monitoring—40

1 Naar een geactualiseerd Nationaal Water Programma

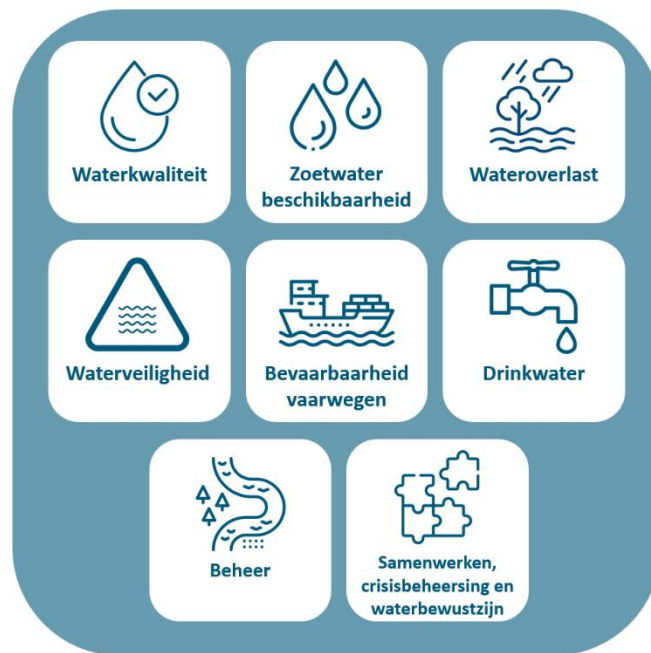
1.1 Een grote opgave

Nederland heeft zich dankzij zijn ligging in een delta, met goede verbindingen naar het achterland en veel vruchtbare grond, kunnen ontwikkelen tot een welvarend land. Tegelijkertijd maakt die ligging in combinatie met een veranderend klimaat ook kwetsbaar: Nederland wordt steeds meer geconfronteerd met extreme weersomstandigheden. Neem bijvoorbeeld de overstromingen in Limburg in de zomer van 2021 of de extreme regenbui in het oosten van het land in de zomer van 2024. Ook komen langdurige periodes van droogte steeds vaker voor. Zo behoorden de zomers van 2018, 2019, 2020 en 2022 tot de vijf procent droogste zomers ooit. Waarbij de (economische) schade van droogte vaak minder zichtbaar is dan van bijvoorbeeld een overstroming. De komende decennia zal het klimaat verder veranderen en zullen extreme weersomstandigheden naar verwachting steeds vaker voorkomen.

Ook het gebruik van ons land zorgt voor druk. Een uitgebreide analyse van de Global Commission on the Economics of Water¹ maakt inzichtelijk dat het toenemende waterverbruik, vervuiling en veranderend landgebruik groeiende uitdagingen voor ons watersysteem zijn. We hebben dit watersysteem door de jaren heen goed afgestemd op ons gebruik, onder meer door rivieren en beken aan te passen en waterlopen te dempen. We hebben ons watersysteem ingericht op onze economische en maatschappelijke behoeften, inclusief het zekerstellen van de voedselvoorziening. Dit ging veelal ten koste van de natuurlijke werking van het watersysteem. Nu blijkt dat de grenzen van dit watersysteem niet meer passen bij het huidige gebruik ervan.

Goed waterbeleid - dat inspeelt op deze grenzen van het watersysteem - is cruciaal voor een toekomstbestendig Nederland, een Nederland met een goed vestigingsklimaat en een aantrekkelijke en veilige leefomgeving. Dit vraagt de komende decennia om keuzes in ons waterbeleid met een grote impact. Deze keuzes moeten in samenhang worden gemaakt: samenhang tussen verschillende onderdelen van ons waterbeleid, samenhang tussen de verschillende onderdelen van ons watersysteem en samenhang met het ruimtegebruik en de inrichting van Nederland. En dit vraagt om een stevige doorwerking van deze keuzes in de uitvoering. De uitvoering van maatregelen vereist structurele financiering, beschikbaarheid van grondstoffen en uitvoeringscapaciteit, én breed maatschappelijk draagvlak voor noodzakelijke keuzes. Om deze keuzes in samenhang en met een stevige doorwerking te maken, actualiseert het Rijk het Nationaal Water Programma (NWP).

¹ [watercommission.org](https://www.watercommission.org)

Figuur 1-1 De wateropgaven van Nederland komen bijeen in het Nationaal Water Programma (NWP)

1.2 Nationaal Water Programma: regie op de toekomst

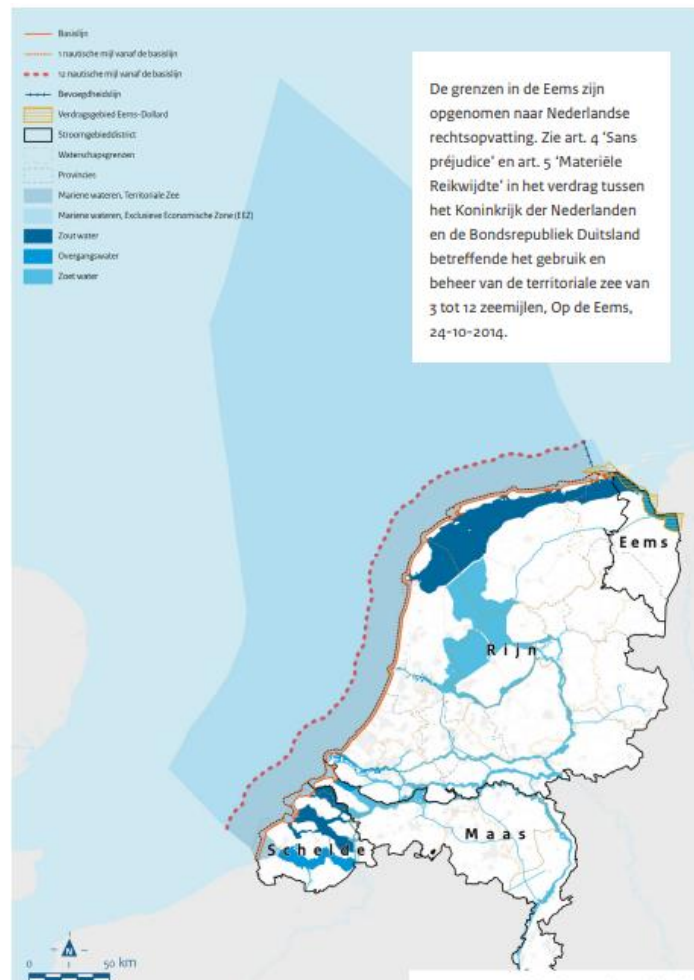
Nationaal Water Programma: hoofdlijnen van het nationaal waterbeleid

Het Rijk gaat het NWP actualiseren. In het NWP komen de wateropgaven van Nederland samen. Het NWP geeft richting aan het waterbeleid voor heel Nederland (inclusief de Noordzee). In het NWP worden strategische keuzes voor ons waterbeheer gemaakt: keuzes die het Rijk de komende 6 jaar zal oppakken en die met een visie op de lange termijn worden gemaakt. Met deze actualisatie van het NWP wil het Rijk zijn regie op de huidige en toekomstige wateropgaven versterken en de aanpak voor de wateropgaven versnellen. Tevens vertaalt het Rijk deze actualisatie door in zijn beheer van de Rijkswateren. Het NWP borgt daarbij de samenhang tussen verschillende beleidstrajecten en programma's en vormt de basis van een toekomstbestendige aanpak van het waterbeheer in Nederland.

Het NWP wordt iedere 6 jaar vernieuwd. Het huidige NWP is in 2022 vastgesteld en geldt tot en met 2027. Het NWP heeft invloed op de activiteiten van het Rijk, provincies, waterschappen, drinkwaterbedrijven, gemeenten en de brede waterwereld - zowel publiek, bedrijven als maatschappelijk. Er zijn veel raakvlakken tussen het NWP en sectoren als landbouw, natuur, economie, energie en scheepvaart. De wateropgaven vereisen daarom een samenhangende aanpak waarbij verschillende belangen worden afgewogen.

Plangebied

In Figuur 1-2 is het plangebied van het NWP weergegeven. Het NWP gaat over al het water in het Europese deel van het Nederlandse grondgebied. Hierbij horen ook de territoriale zee en de Nederlandse Exclusieve Economische zone van de Noordzee. Voor het thema Drinkwater valt het Caribische deel van Nederland ook binnen het uitvoeringsgebied van het NWP.

Figuur 1-2 plangebied NWP (Bron: NWP 2022-2027)

1.3 Ambities: wat wil het Rijk bereiken met het NWP?

Met de actualisatie van het NWP blijft het Nederlandse waterbeheer toekomstbestendig. Het Rijk werkt naar een Nederland met schoon en gezond water, dat weerbaar is tegen de gevolgen van klimaatverandering en dat voorzieningen heeft om zowel watertekorten als wateroverschotten op te vangen. Hierdoor kan Nederland effectief omgaan met langere periodes van droogte en hevige neerslag.

Met het NWP geeft het Rijk op nationaal niveau sturing aan het waterbeheer en zorgt het Rijk voor samenhang in keuzes. Met het NWP geeft het Rijk invulling aan zijn systeemverantwoordelijkheid voor het watersysteem en de openbare drinkwatervoorziening. Het Rijk geeft daarmee ook richting aan de regionale en lokale invulling van het waterbeheer. Keuzes in het NWP hebben tevens een sterke samenhang met keuzes ten aanzien van landgebruik en ruimtelijke ordening.

Keuzes die worden gemaakt in het watersysteem kunnen invloed hebben op ruimtelijke inrichting en landgebruik en andersom kunnen ruimtelijke inrichting en landgebruik van invloed zijn op keuzes die in het watersysteem worden gemaakt. Waar deze keuzes ruimtelijke impact hebben, wordt rekening gehouden met andere ruimtelijke opgaven, zoals landbouw, natuur, energie, economie en woningbouw. Dit doet het Rijk met een blik op de toekomstige klimatologische en sociaaleconomische ontwikkelingen richting 2050 en 2100. De keuzes voor de komende zes jaar zullen hierop anticiperen.

Het NWP vertrekt vanuit de volgende uitgangspunten²:

- We voorkomen afwentelen: we schuiven problemen niet zonder meer door naar elders of naar toekomstige generaties en we streven naar een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten.
- We houden rekening met een sneller veranderend klimaat en bijbehorende weersextremen, die waarschijnlijk verder toenemen.
- We werken aan bewustwording bij alle bewoners en ondernemers dat niet alle schade door weersextremen is te voorkomen.
- We werken toe naar een schoon en veerkrachtig watersysteem.
- We werken met een integrale aanpak in de leefomgeving, waarin we actief zoeken naar functiecombinaties en naar efficiënt ruimtegebruik met behoud van ruimtelijke kwaliteit.
- We werken vanuit samenhang in het omgaan met wateroverlast, droogte en bodem. 'Nederland moet een spons worden: eerst water vasthouden, dan bergen en zo weinig mogelijk afvoeren.' Hiermee werken we aan een veerkrachtig ecosysteem dat opgewassen is tegen klimaatverandering.
- We werken vanuit 'de vijf lagen van meerlaagsveiligheid'³: naast de preventieve aanpak via dijken en keringen gebruiken we de ruimtelijke inrichting en crisesbeheersing om gevolgen van waterveiligheid en wateroverlast te beperken. Hierbij zijn klimaatrobuust herstel en waterbewustzijn belangrijk om schade en maatschappelijke ontwrichting te voorkomen.
- We dekken onze bodem minder af en voorkomen verontreinigingen van bodem, grond- en oppervlaktewater.
- We werken vanuit 'comply or explain'. We voldoen aan de normen, regels en beleidsuitgangspunten. Daar waar dat niet haalbaar is (en juridisch niet onontkoombaar en/of afdwingbaar) is ruimte voor maatwerk: dat leggen we dan uit.

Deze ambities en uitgangspunten vertaalt het Rijk door naar de verschillende onderdelen van het waterbeleid, uitgewerkt in de volgende thema's: (1) waterveiligheid, (2) wateroverlast, (3) zoetwaterbeschikbaarheid, (4) waterkwaliteit, (5) drinkwater, (6) bevaarbaarheid vaarwegen, en (7) samenwerken, crisisbeheersing en waterbewustzijn. Door het samenhangend beschouwen van deze thema's in het NWP, en tevens waar nodig de samenhang op te zoeken met andere (ruimtelijke) opgaven, ontstaat een iteratief traject tussen de thema's en overkoepelende nationale keuzes. Mogelijkerwijs worden er tijdens het opstellen van het NWP aanvullende onderwerpen op dit themaniveau toegevoegd.

² Deze uitgangspunten zijn afkomstig uit de kamerbrieven van 25 november 2022 en 22 oktober 2024 en sluiten aan op de basisprincipes van de Nota Ruimte.

³ De vijf lagen van het meerlaagsveiligheidsprincipe zijn: Waterbewust handelen, Preventie in het watersysteem, Gevolgbeperking door ruimtelijke inrichting, Crisisbeheersing en Waterrobuust herstel

Waterveiligheid

Waterveiligheid gaat om het beheersen van de risico's van catastrofale overstromingen, waar sprake is van meters water in een groot gebied, veel slachtoffers en schade in de orde van grootte van miljarden euro's. Nederland heeft door de eeuwen heen fors geïnvesteerd in waterveiligheid, onder andere via dijken, duinen, stormvloedkeringen en riviersystemen. Projecten zoals de Deltawerken, Deltaplan Grote Rivieren, Hoogwaterbeschermingsprogramma, Dynamisch kustbeheer en Ruimte voor de Rivier vormen een stevige basis voor het huidige waterbeheer. Bij het versterken van primaire keringen moeten we rekening houden met klimaatverandering. De zeespiegel stijgt, de bodem daalt en de maximale afvoer op de rivieren nemen toe. Dit betekent dat onze waterveiligheid blijvend aandacht vraagt.

Wateroverlast

Wateroverlast ontstaat als door hoosbuien of langdurige regen te veel water samenkomt op een plek waar dit niet gewenst is. Dit is bijvoorbeeld het geval als water vanaf de straat gebouwen binnendringt of wegen tijdelijk onbegaanbaar maakt, maar ook wanneer beken of sloten buiten hun oevers treden. Wateroverlast kan een grote maatschappelijke impact hebben en/of schade veroorzaken. Vergeleken met overstromingen, bijvoorbeeld als gevolg van een dijkdoorbraak, is bij wateroverlast de kans op slachtoffers zeer klein. Maar in extreme gevallen kan de veiligheid van mensen wel in het geding komen. Een veerkrachtig watersysteem, waarbij wateroverlast kan worden opgevangen en tot zo min mogelijk schade leidt is dan ook onze gezamenlijke ambitie.

Zoetwaterbeschikbaarheid (inclusief droogte en bodemdaling)

Beschikbaarheid van voldoende en schoon zoetwater is van groot belang voor de drinkwater- en energievoorziening, landbouw, natuur, industrie, scheepvaart en recreatie. Door klimaatverandering, verzilting, verontreiniging en toenemend watergebruik staat deze beschikbaarheid - binnen het huidige watersysteem - onder druk. Watertekorten komen - nu en in de toekomst vaker voor, niet alle behoeften zullen altijd vervuld kunnen worden. De uitdaging ligt in het vinden van een balans tussen de vraag naar zoet water en het aanbod daarvan - over het jaar heen. We hebben hierbij aandacht voor de effecten van watergebruikers.

Zoetwaterbeschikbaarheid is nauw verwant aan droogte: een tekort aan de beschikbaarheid van zoetwater uit grond- en oppervlaktewater. Droogte is van grote invloed op sectoren zoals landbouw en scheepvaart en op de kwaliteit van natuurgebieden. Voor de landbouw is zowel de beschikbaarheid van water in tijden van droogte, een goede afvoer van water in tijden van waterovervloed als de kwaliteit en zoutgehalte in het water van belang. Omdat een groot deel van Nederland landbouwgrond is, is voor het vasthouden van water en sponswerking juist ook de landbouw van groot belang voor het water. Daling en erosie van rivierbodems versterken de negatieve effecten van droogte. Door klimaatverandering neemt de frequentie en duur van droogte toe.

Bodemdaling is het proces waarbij de bodem langzaam zakt, vaak als gevolg van ontwatering, zetting, oxidatie van veen. Ook delfstoffenwinning (zoals gas- en zoutwinning) kunnen tot bodemdaling leiden. In delen van Nederland speelt bodemdaling door ontwatering, zetting, oxidatie al eeuwen. Bodemdaling maakt delen van Nederland kwetsbaar voor wateroverlast en overstromingen. Het zorgt voor hoge maatschappelijke kosten, onder meer voor herstel van woningen en infrastructuur. Door klimaatverandering, bevolkingsgroei en intensief landgebruik wordt de noodzaak tot ingrijpen steeds urgenter.

Waterkwaliteit

Schoon (grond)water is van belang voor drinkwater, natuur, biodiversiteit, landbouw, visserij, recreatie en de volksgezondheid. De kwaliteit van het water heeft invloed op welke gebruiksfuncties mogelijk zijn en hoe goed ecosystemen functioneren. Zo heeft sterk vervuild water een negatieve invloed op de winning van drinkwater en de planten- en diersoorten die in en rond het water leven. De ambitie is om vervuiling van (grond)water te voorkomen of - waar vervuiling reeds aanwezig is - hier goed mee om te gaan en risico's te beheersen.

Drinkwater

Drinkwater is een eerste levensbehoefte. Een duurzame en betrouwbare drinkwatervoorziening is essentieel voor de volksgezondheid, welzijn en de economische welvaart. Om voldoende drinkwater van goede kwaliteit te realiseren focust het NWP op het beschermen van drinkwaterbronnen, een duurzame balans tussen vraag en aanbod van drinkwater van goede kwaliteit en een toekomstbestendige drinkwatersector.

Bevaarbaarheid vaarwegen

Scheepvaart speelt van oudsher een belangrijke rol in en voor Nederland en zal dit ook in de toekomst blijven doen. Dit komt mede doordat Nederland over een zeer goed ontwikkeld transportnetwerk beschikt. Om dit netwerk te behouden is het belangrijk om de betrouwbaarheid, bereikbaarheid en veiligheid van dit netwerk te borgen. Met name klimaatverandering en de bijbehorende toenemende periodes van droogte, lage én hoge waterstanden, zetten deze betrouwbaarheid, bereikbaarheid en veiligheid onder druk.

Beheer van het hoofwatersysteem

Nederland werkt aan de grootste instandhoudingsopgave ooit. Veel infrastructuur, waaronder bruggen, sluisen en stuwen, heeft het einde van zijn technische levensduur bereikt. Tegelijkertijd neemt de druk op de infrastructuur toe: het scheepvaartverkeer wordt intensiever, het klimaat verandert, en eerder onderhoud is uitgesteld. Dit alles vraagt om een structurele, grootschalige en programmatische aanpak.

Rijkswaterstaat (RWS) is – als uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat - verantwoordelijk voor het beheer van de Rijkswateren. Dit beheer richt zich op het waarborgen van een duurzame leefomgeving, met droge voeten, voldoende en schoon water, vlot en veilig verkeer over weg en water en betrouwbare en bruikbare informatie. Dit beheer richt zich ook op de grote instandhoudingsopgave van infrastructuur in de Rijkswateren. Het NWP leidt tot aanscherpingen en aanpassingen van dit beheer. Hierbij zijn de maakbaarheid, uitvoerbaarheid, landelijke samenhang, toekomstbestendigheid van het beheer leidend. De te onderzoeken beleidskeuzes met impact op beheer zijn in hoofdstuk 3 niet apart uitgewerkt, maar opgenomen onder de verschillende andere thema's waaruit ze volgen.

Samenwerking, crisisbeheersing en waterbewustzijn

Een toekomstbestendig waterbeheer vraagt om sterke samenwerking tussen overheden (Rijk, waterschappen, provincies en gemeenten) en tussen overheden, (drinkwater-)bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en bewoners. Iedere partij kan en moet hieraan zijn steentje bijdragen, waarbij ook de financierbaarheid van het waterbeheer op langere termijn beschouwd moet worden. Aansluitend is adequate crisisbeheersing noodzakelijk. Overstromingen, wateroverlast, verontreinigingen en problemen met langdurige

droogte zijn niet uit te sluiten. Nederland moet om kunnen gaan met deze situaties. Er is een sterk bewustzijn in de gehele samenleving nodig over de opgaven en risico's van ons water. Sterke samenwerking, crisisbeheersing en waterbewustzijn vergroten onze weerbaarheid in het omgaan met water. Het NWP besteedt aandacht aan deze samenwerking, crisisbeheer en waterbewustzijn.

1.4 Een nationaal programma onder de Omgevingswet

Het NWP is een programma onder de Omgevingswet. De Omgevingswet geeft - via met elkaar samenhangende beleidsinstrumenten - invulling aan de beleidscyclus voor het omgevingsbeleid. Landelijk is hierin de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) leidend, met thematische beleidsuitwerkingen in nationale omgevingsprogramma's, waaronder het NWP. Het te actualiseren NWP volgt daarmee uit de NOVI, die momenteel eveneens wordt geactualiseerd onder de naam Nota Ruimte⁴, zie ook paragraaf 1.5. Met het NWP geeft het Rijk vanuit deze NOVI nadere invulling aan het nationale waterbeleid.

Het NWP is zelfbindend voor het Rijk en is daarmee kaderstellend voor besluiten van het Rijk. Het kan daarnaast de inhoudelijke grondslag geven om, via de instrumenten van de Omgevingswet doorwerking te realiseren naar de plannen van provincies en gemeenten. Met het NWP vraagt het Rijk aan waterschappen, gemeenten en provincies de beleidskeuzes uit het NWP te laten doorwerken in hun lokaal en regionaal omgevingsbeleid, via regionale waterprogramma's (provincie) en waterbeheerplannen (waterschappen) en provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies en omgevingsprogramma's. Daarmee moet ook een verankering ontstaan van de beleidskeuzes uit het NWP in de ruimtelijke ordening op regionaal en lokaal niveau. Met de zesjaarlijkse vernieuwing van het NWP blijven en komen urgente watervraagstukken in beeld en is er tijdige sturing op de ambities en het tempo van de uitvoering.

Beleidsnota Drinkwater wordt opgenomen in het NWP

De Beleidsnota Drinkwater wordt geïntegreerd als herkenbaar onderdeel in het NWP. De Beleidsnota Drinkwater valt onder de Drinkwaterwet (artikel 6 eerste lid) en wordt net als het NWP iedere zes jaar geactualiseerd. Opname van het thema drinkwater in het NWP komt ten goede aan een aanpak in samenhang met andere beleidsterreinen.

1.5 Aansluiten bij het ontwerp van de Nota Ruimte

Het Nationaal Water Programma is een nadere invulling van de NOVI (Nationale Omgevingsvisie onder de omgevingswet) specifiek gericht op het nationale waterbeleid en het beheer van de Rijkswateren. De NOVI wordt momenteel geactualiseerd (onder de naam Nota Ruimte), waarvan het ontwerp in september 2025 is gepubliceerd. Met deze Nota Ruimte herneemt het Rijk de nationale regie op de ruimtelijke inrichting en ordening van de fysieke leefomgeving. Het maken van samenhangende ruimtelijke keuzes staat hierin centraal. Daarmee geeft de Nota Ruimte richting aan de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland, met als uiteindelijk doel een optimale balans tussen het beschermen en benutten van onze fysieke leefomgeving. De focus op samenhang geeft de aanzet om voor het waterbeleid, ook via het NWP, een betere aansluiting met andere sectoren te ontwikkelen.

De ontwerp-Nota Ruimte gaat uit van drie leidende principes, te weten meervoudig ruimtegebruik, gebiedskenmerken centraal en zoveel mogelijk voorkomen van

⁴ Het ontwerp van de Nota Ruimte is 26 september 2025 gepubliceerd.

afwentelen. De ontwerp-Nota Ruimte zet koers uit en maakt keuzes aan de hand van vier integrale thema's:

- Wonen, werken en bereikbaarheid
- Economie en energie
- Landbouw en natuur
- Water en bodem

Voor het NWP zijn met name de koers en keuzes in het onderdeel water en bodem van belang. Hierin zijn onder andere de volgende overkoepelende keuzes in opgenomen:

- **Toekomstbestendig hoofdwatersysteem**
Voldoende ruimte rond de rivieren voor dijkversterking en rivierversuiming, voldoende ruimte voor (piek)waterberging, optimalisatie zoetwaterbuffers IJsselmeergebied en Volkerak-Zoommeer, in principe niet investeren in nieuwe technische maatregelen om water te brengen naar gebieden waar dat op termijn niet houdbaar is.
- **Regionale systemen in balans**
Regionale strategieën voor verbetering van en aanpassing aan veranderende condities van het water- en bodemsysteem, zoals inzet op aanpassing landgebruik en bedrijfsvoering, regionaal zoetwatervraag en -aanbod meer in balans, meer besparen, vasthouden en bergen van zoetwater en grote nieuwe watervragers niet op locaties waar op lange termijn de zoetwaterbeschikbaarheid niet kan worden gegarandeerd.
- **Klimaatadaptieve inrichting**
Bij ruimtelijke planvorming wordt klimaatadaptatie systematisch en tijdig meegenomen, inzet van het Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving en de Landelijke maatlat voor een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving.

Het NWP bouwt hierop voort, door deze overkoepelende bouwstenen te benutten voor ruimtelijke samenhang tussen de verschillende waterthema's, tussen de bouwstenen onderling en het op deze manier te verbinden aan andere ruimtelijke vraagstukken, en geeft hier concreet invulling aan door het maken van nadere keuzes.

1.6 Samenhang met andere landelijke waterprogramma's

Naast het NWP is het Nationaal Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater (BOG) in ontwikkeling. Doel van dit programma is een gezonde, vitale en klimaatbestendige bodem, ondergrond en grondwater. Het NWP heeft raakvlakken met het programma BOG en het programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond (DGDO), met name op grondwater. Daarover zal afstemming plaatsvinden.

Het Rijk werkt aan de actualisatie van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie uit 2016 in een NAS'26. De NAS'26 is een nationaal programma onder de Omgevingswet met als doel een klimaatbestendig Nederland, nu én in de toekomst. Voor de NAS'26 wordt een eigen plan-mer-traject uitgevoerd. Tussen de NAS '26 en het NWP vindt afstemming plaats, zodat de overkoepelende strategie voor klimaatadaptatie en het NWP goed op elkaar aansluiten.

In het Deltaprogramma werken waterschappen, provincies, gemeentes en Rijk aan voorstellen op het gebied van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en ruimtelijke adaptatie. De Deltacommissaris adviseert het kabinet in 2026 over keuzes en maatregelen in de Herijking van het Deltaprogramma. Waar nodig worden deze adviezen geborgd in het NWP.

Het NWP vormt de paraplu voor een aantal onderliggende landelijke waterprogramma's. Dit betreft Programma Ruimte voor de Rivier 2.0, Stroomgebiedbeheerplannen (SGBP's) en het Overstromingsrisicobeheerplan (ORBP). Ook vormt het NWP de paraplu voor het beheer van de Rijkswateren. In deze landelijke programma's stelt het Rijk een aantal beslissingen inzake het waterbeheer voor.

In het NWP worden beslissingen (juridisch) verankerd. In het MER worden de effecten van deze beslissingen in beeld gebracht. Het MER ondersteunt daarmee ook de besluitvorming in deze programma's. NWP en het MER borgen zo de samenhang tussen en de aansluiting op urgente maatschappelijke thema's.

Het Programma Noordzee vormt een bijlage bij het NWP, maar volgt een eigen plan-mer traject. Om deze reden maakt het Programma Noordzee geen onderdeel uit van deze NRD.

Het NWP komt tot uitvoering in bijvoorbeeld de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW).

Figuur 1-3 Samenhang programma's

1.7 Het waterbeheer in een internationale context

Het Nederlandse waterbeheer kan niet los worden gezien van zijn internationale context. Rivieren als Rijn, Maas, Schelde en Eems ontspringen in andere landen. Beleidskeuzes - bijvoorbeeld over dijkversterkingen, stuwen en lozingen - in deze landen beïnvloeden ons waterbeheer, en daarmee de keuzes in het NWP. Hetzelfde geldt voor sommige delen van ons grondwater. Dit betekent dat de beleidskeuzes in het te actualiseren NWP ook rekening zullen houden met de ontwikkelingen in deze landen.

1.8 De rol en inhoud van deze notitie Reikwijdte en Detailniveau

Dit is de notitie reikwijdte en detailniveau (NRD) voor het nieuwe Nationaal Water Programma 2028-2033. De NRD is de eerste stap om te komen tot een milieueffectrapport (MER) voor het NWP. De NRD is daarmee het vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling, beoordeling en aanscherping van de beleidskeuzes die in het NWP worden opgenomen. In de NRD leest u waarom een MER verplicht is en op welke wijze de leefomgevingseffecten van keuzes van het Nationaal Water Programma inzichtelijk worden gemaakt. Ook is beschreven welke thema's van de fysieke leefomgeving centraal staan en welke beleidskeuzes onderzocht gaan worden. Het op te stellen MER beoordeelt de effecten van de beleidskeuzes in het NWP voor de fysieke leefomgeving. Het detailniveau van het MER zal dan ook aansluiten bij het detailniveau van de keuzes die in het NWP worden gemaakt. Dit zullen veelal globale, richtinggevende beleidskeuzes zijn. Daar waar meer gedetailleerdere keuzes worden gemaakt, worden ook de effecten hiervan meer gedetailleerd uitgewerkt.

De NRD is het eerste formele moment van participatie. Iedereen kan zijn of haar mening geven over wat er voor het NWP onderzocht zou moeten worden en een plek moet krijgen in het op te stellen MER. Ook zullen betrokken bestuursorganen, wettelijke adviseurs en de Commissie voor de milieueffectrapportage op basis van de NRD advies geven over het op te stellen MER. In het MER zal het Ministerie aangeven op welke wijze het is omgegaan met de resultaten van de participatie en de adviezen.

In deze NRD leest u achtereenvolgens:

- Hoe het proces van het MER verloopt en welke formele vereisten daarin een rol spelen, in hoofdstuk 2;
- Hoe het Rijk tot beleidskeuzes komt en welke beleidskeuzes het Rijk wil onderzoeken, in hoofdstuk 3;
- Hoe de effecten van deze beleidskeuzes op de leefomgeving worden bepaald, in hoofdstuk 4.

2 Proces en procedure van deze milieueffectrapportage

2.1 Verplichting voor een mer-procedure

De Omgevingswet verplicht het opstellen van een milieueffectrapportage (MER⁵) voor plannen en projecten die aanzienlijke milieugevolgen kunnen hebben. Dit geldt zowel voor projecten die directe effecten op het milieu kunnen veroorzaken als voor plannen die een kader vormen voor dergelijke projecten. Het Nationaal Water Programma vormt straks het kader voor toekomstige besluiten over plannen en activiteiten, die mogelijk gevolgen hebben voor de fysieke leefomgeving, en is daarmee (plan)mer-plichtig. Dit betekent dat een MER moet worden opgesteld als onderbouwing voor de ter inzagelegging van het ontwerp-Nationaal Water Programma. In deze procedure is de Minister van Infrastructuur en Waterstaat - in overeenstemming met de ministers die het aangaat - zowel de initiatiefnemer als het bevoegd gezag.

Parallel aan de planmer-procedure wordt voor het Nationaal Water Programma ook een zogenaamde 'passende beoordeling' in het kader van de Omgevingswet uitgevoerd. Met de passende beoordeling wordt getoetst of significante negatieve effecten voor de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebieden worden verwacht als gevolg van de (nieuwe) beleidskeuzes in het NWP. De passende beoordeling is een wettelijke toets die dient te worden uitgevoerd vóór de vaststelling van het NWP. De passende beoordeling heeft geen vast format en kan worden opgenomen als hoofdstuk in het MER of als losse rapportage. Deze NRD heeft geen betrekking op de inhoud en de vorm van de Passende Beoordeling.

2.2 Het doel van deze milieueffectrapportage

Referentie, beleidskeuzes en alternatieve beleidsopties

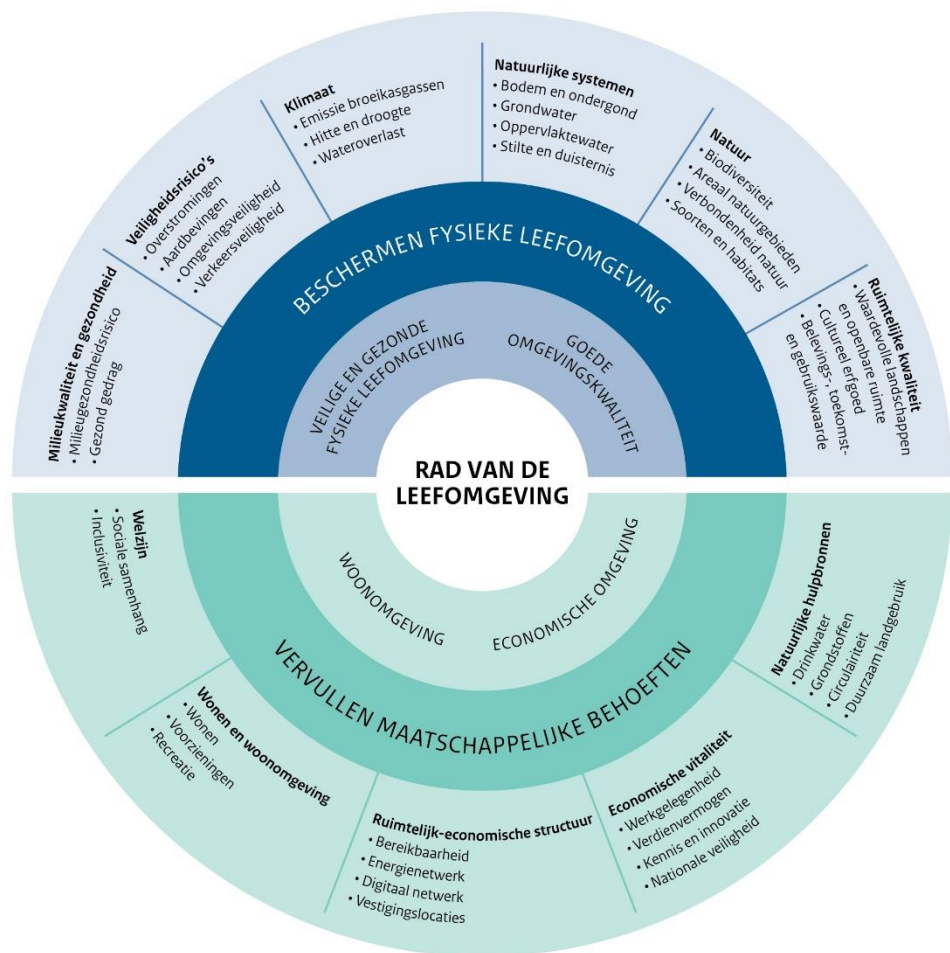
De mer-procedure en het op te stellen MER dienen ter ondersteuning van de besluitvorming over het integrale waterbeleid in het Nationaal Water Programma, en de nationale beleidskeuzes die hierin worden genomen. Het belang van de fysieke leefomgeving wordt daardoor zo vroeg mogelijk meegenomen bij de te maken keuzes binnen het programma. Daarbij staan twee elementen centraal. Als eerste inzicht in de effecten van het programma op de fysieke leefomgeving. Hiervoor is het noodzakelijk te weten wat de huidige staat van de fysieke leefomgeving is (een zogenaamde 'leefomgevingsfoto') en welke trends, (autonome) ontwikkelingen en huidig beleid hierop van invloed zijn, en hoe de fysieke leefomgeving er uit ziet als het beleid ongewijzigd wordt voortgezet (dit is de referentiesituatie). Als tweede betreft dit inzicht in de effecten van beleidskeuzes om (nieuwe) beleidsdoelstellingen te realiseren. Deze beleidskeuzes, en mogelijke alternatieve beleidsopties daarvoor, staan centraal in dit op te stellen MER voor het Nationaal Water Programma. In het MER worden de effecten van de beleidskeuzes en mogelijke alternatieve beleidsopties met elkaar én met de referentiesituatie vergeleken.

⁵ Het is gebruikelijk om de begrippen milieueffectrapportage af te korten tot mer (de formele procedure) en MER (het rapport).

Wat houdt de fysieke leefomgeving in, en hoe worden de effecten bepaald?

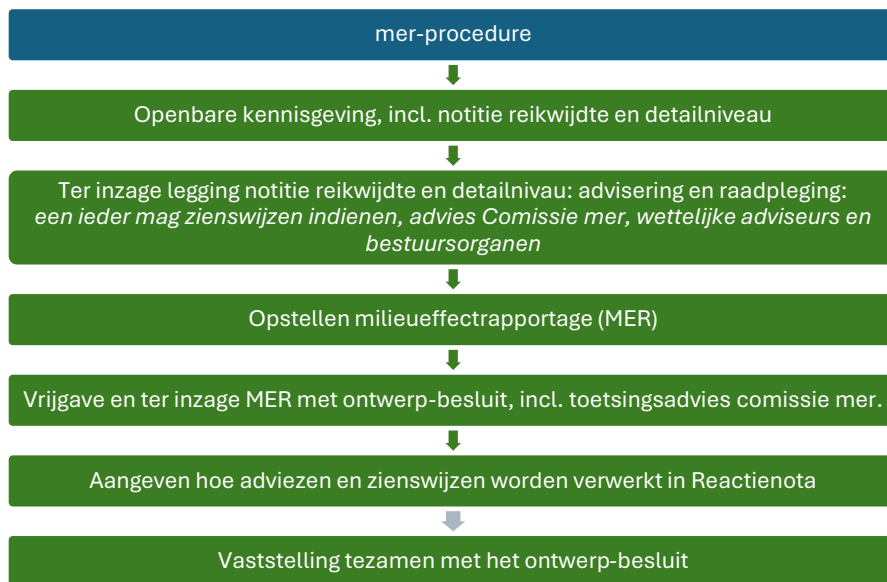
Figuur 2-1. Ook voor het MER voor het Nationaal Water Programma vormt dit Rad de basis voor de effectbeschrijving en -beoordeling. In hoofdstuk 4 is hier nader op ingegaan.

Figuur 2-1 Rad van de leefomgeving als beoordelingskader voor de fysieke leefomgeving

2.3 De te doorlopen mer-procedure

De mer-procedure kent een aantal stappen. Deze lopen zo veel mogelijk gelijk op met de procedurele stappen voor de Nationaal Water Programma. In Figuur 2-2 zijn deze stappen te zien en aansluitend nader toegelicht.

Figuur 2-2 de mer-procedure voor het MER bij de Nationaal Water Programma

Openbare kennisgeving, inclusief notitie reikwijdte en detailniveau (januari 2026)

De eerste stap is een openbare kennisgeving. Via deze kennisgeving in de Staatscourant en dagbladen wordt eenieder geïnformeerd over het voornemen van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat - in overeenstemming met de ministers die het aangaat - om het Nationaal Water Programma voor te bereiden en vast te gaan stellen. Om meer inhoud en context te geven aan dit voornemen, is deze notitie Reikwijdte en Detailniveau opgesteld. Tegelijkertijd met het NRD wordt ook het participatieplan ter consultatie gelegd.

Ter inzagelegging notitie reikwijdte en detailniveau, advies en raadpleging (januari 2026)

Na publicatie van de openbare kennisgeving, inclusief deze notitie Reikwijdte en Detailniveau, kunnen wettelijke adviseurs, betrokken bestuursorganen en de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie mer) een advies geven over hetgeen in het MER onderzocht moet worden.

Omdat decentrale overheden een belangrijke rol vervullen bij de uitvoering van het waterbeleid, worden zij specifiek geraadpleegd. Omdat de plannen mogelijk milieugevolgen kunnen hebben op buurlanden, worden ook de relevante bestuursorganen over de grens geraadpleegd, namelijk Duitsland en België. Verder worden ook de wettelijke adviseurs van het Rijk geraadpleegd over reikwijdte en detailniveau van het effectenonderzoek. Het betreft de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, de Minister voor Klimaat en Groene Groei en de Minister van Landbouw, Voedselzekerheid, Visserij en Natuur. Ook de Commissie mer wordt gevraagd een advies te geven hoe om te gaan met de reikwijdte en het detailniveau in het opstellen MER. Dit advies zal openbaar gepubliceerd worden op de website van de Commissie.

De adviezen die gedurende de raadpleging over reikwijdte en detailniveau worden ingewonnen, worden na beoordeling door bevoegd gezag - namens deze het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat - al dan niet meegenomen in de uitvoering van de milieueffectrapportage. Middels een reactienota en in het MER wordt aangegeven hoe met de adviezen en ingebrachte zienswijzen wordt omgegaan tijdens de uitvoering van de (plan)mer.

Opstellen MER

Op basis van deze notitie reikwijdte en detailniveau, de eerste concepten van de Nationaal Water Programma en de ingewonnen zienswijzen en adviezen wordt het MER opgesteld.

Vrijgave en ter inzagelegging MER samen met ontwerp-Nationaal Water Programma

Het MER wordt gelijktijdig ter inzage gelegd met de ontwerp-Nationaal Water Programma. Op beide documenten mag eenieder zienswijzen naar voren brengen volgens de zienswijzeprocedure. De buurlanden (België, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Noorwegen) worden over het MER en de ontwerp-Nationaal Water Programma geraadpleegd. Ook zal er een toetsing door de Commissie voor de mer plaatsvinden over het MER. Gelijktijdig met voorgaande stappen worden het MER en het ontwerp-NWP aangeboden aan de Tweede Kamer.

Vaststellen Nationaal Water Programma

De Minister van Infrastructuur en Waterstaat - in overeenstemming met de andere ministers die het aangaat - stelt met de Nationaal Water Programma het nationale waterbeleid voor Nederland vast. Hierbij wordt vermeld op welke wijze rekening is gehouden met de milieueffectrapportage en met de zienswijzen en adviezen. Tevens wordt in het NWP aangegeven hoe monitoring wordt vormgegeven.

3 Welke beleidskeuzes gaat het Rijk onderzoeken?

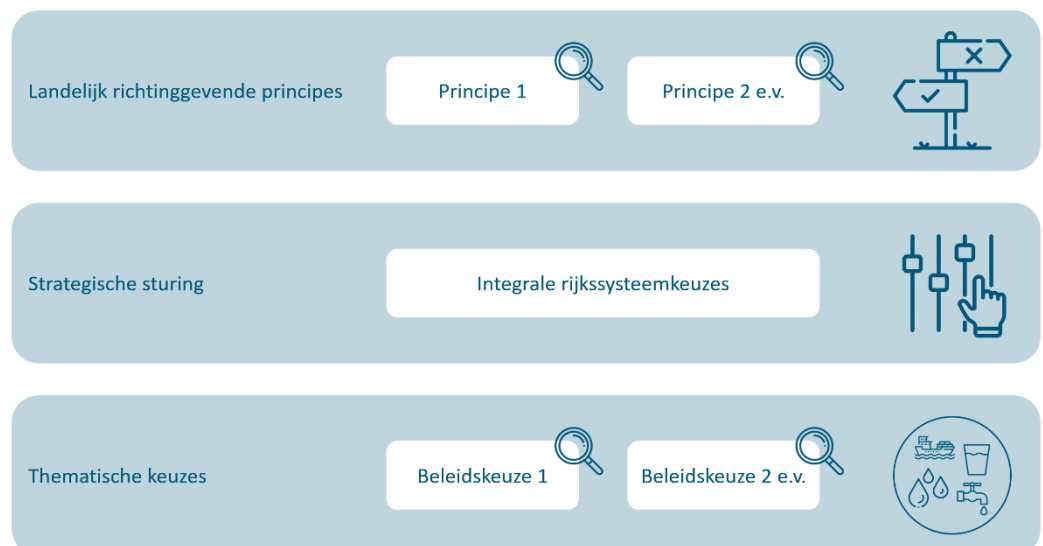
3.1 Keuzes op landelijk niveau, voor het watersysteem en per thema

Het Rijk wil in het NWP een aantal belangrijke beleidskeuzes voor het waterbeheer maken. Ze maakt deze keuzes op drie niveaus, zie ook Figuur 3-1:

- **Landelijk richtinggevende principes.** Deze principes vormen de kern van het NWP en leggen de basis voor het waterbeheer en de keuzes in het NWP. Ze geven richting aan het waterbeheer en moeten regionaal en lokaal, én binnen de verschillende thema's, doorwerken.
- Met behulp van strategische sturing wordt invulling gegeven aan de landelijke richtinggevende principes. Dit wordt gedaan via **integrale Rijkssysteemkeuzes.** Deze keuzes betreffen structurele maatregelen in het hoofdwatersysteem (zoals bijvoorbeeld de afvoerverdeling), maar ook landelijke keuzes over de mogelijke inzet van richtlijnen, handvatten en/of normering.
- **Thematische keuzes:** keuzes binnen één of meerdere thema's die een concrete uitwerking geven aan de landelijk richtinggevende principes. Keuzes binnen een thema kunnen van invloed zijn op andere thema's.

Het MER is erop gericht om in de informatie te voorzien die nodig is om deze keuzes zorgvuldig te maken. Dat vraagt om voldoende diepgang – concrete informatie over de potentiële gevolgen van keuzes. Hiertoe moeten keuze-opties in beeld komen ('waaruit kunnen we kiezen?', dit worden verder **beleidskeuzes** genoemd). Dit vraagt ook om inzicht in de samenhang tussen keuzes en regie hierop. Deze samenhang gaat over samenhang tussen keuzes op verschillende thema's, bijvoorbeeld de consequenties van keuzes over 'beschikbaarheid van zoet water voor de scheepvaart'. Maar samenhang is ook nodig tussen keuzes op verschillende niveaus. Bijvoorbeeld: zijn keuzes binnen een thema als scheepvaart in lijn met de richtinggevende principes.

De samenhang van deze keuzes en sturing is weergegeven in Figuur 3-1.

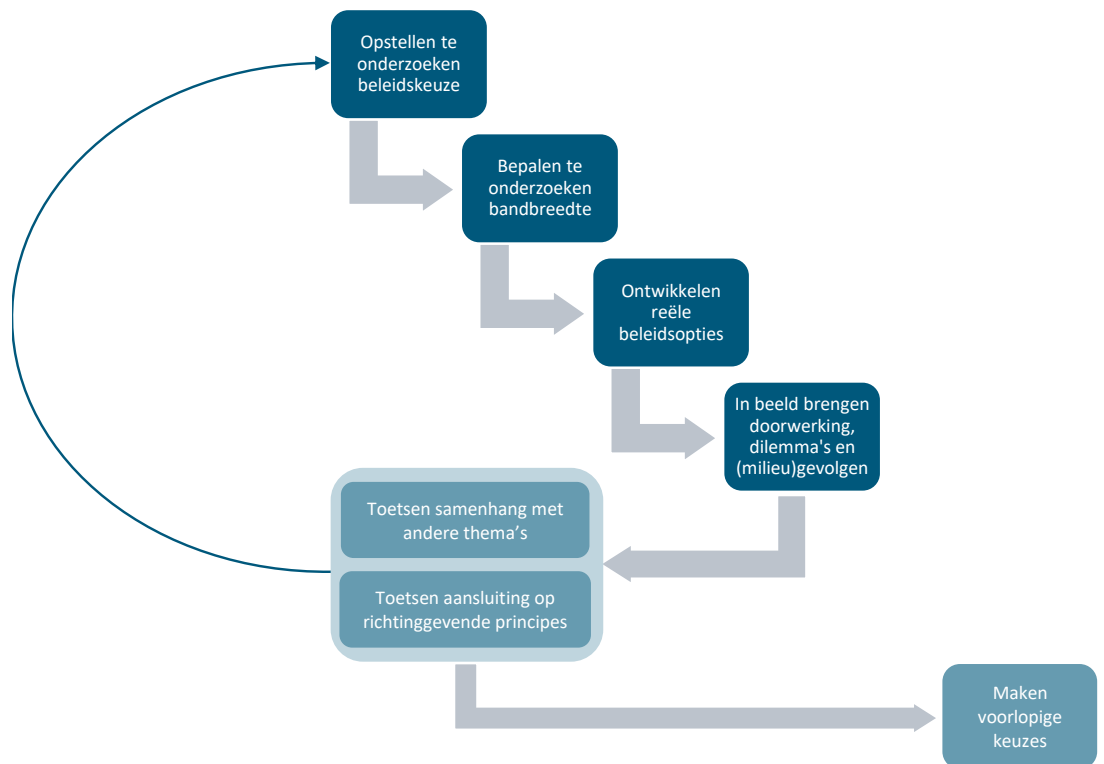
Figuur 3-1 De drie niveaus binnen het NWP

3.2 Hoe werkt deze aanpak?

Het NWP zal landelijke richtinggevende principes vaststellen, thematische beleidskeuzes maken en via integrale Rijkssysteemkeuzes vormgeven aan de strategische sturing die hiervoor nodig is.

- **Landelijk richtinggevende principes en integrale Rijkssysteemkeuzes.** Deze NRD schetst een aantal richtinggevende principes en integrale Rijkssysteemkeuzes die het Rijk overweegt. Deze dienen als **vertrekpunt** voor de uitwerking van het NWP. In het MER worden deze principes en keuzes geconcretiseerd en getoetst. Ook kunnen in de uitwerking van het NWP nieuwe principes of keuzes op tafel komen, die aansluitend ook geconcretiseerd en getoetst worden.
- **Thematische keuzes.** Deze NRD schetst de ambities van het Rijk voor de verschillende thema's. Hierbij wordt per thema een bandbreedte aangegeven die het Rijk voor het NWP, met behulp van beleidsopties, in het MER wil onderzoeken. Ook deze dienen als **vertrekpunt** voor de uitwerking en worden in de NWP en MER verdiept en geconcretiseerd. Tevens worden zij getoetst aan de landelijke richtinggevende principes. Aansluitend kunnen aanpassingen en nieuwe beleidsopties per thema op tafel komen.

Hiermee ontstaat een samenhangende aanpak die overkoepelend voor het MER werkt. Voor de te onderzoeken beleidskeuzes wordt een bandbreedte bepaald die het Rijk wil onderzoeken. Met deze bandbreedte wordt de samenhang met andere landelijke en/of thema's keuzes in beeld gebracht. Op basis van deze samenhang en doorwerking worden reële beleidsopties voor de te maken beleidskeuze afgeleid. Voor deze beleidsopties worden de doorwerking naar specifieke gebieden, dilemma's en de (milieu)gevolgen bepaald. Op basis hiervan kan de beleidskeuze worden vastgesteld of aangepast. Daarmee ontstaat een iteratief proces, waarmee de keuzes worden getoetst en aangescherpt. Dit proces kan, afhankelijk van de impact en belang van de voorliggende keuze, globaal of meer diepgaand worden doorlopen. Het proces is weergegeven in Figuur 3-2
Figuur 3-2.

Figuur 3-2 Aanpak uitwerken beleidskeuzes

3.3 Te onderzoeken landelijke richtinggevendende principes

Het Rijk wil in het MER-proces een aantal landelijke richtinggevendende principes onderzoeken. Het Rijk wil deze principes leidend laten zijn voor het waterbeheer in de periode 2028-2033. Met behulp van het MER wil ze deze principes aanscherpen en aanpassen. Ook is het mogelijk dat in dit proces nieuwe landelijke principes op tafel komen. Het Rijk start dit proces vanuit de volgende te onderzoeken landelijke richtinggevendende principes:

Rekening houden met water en bodem

Om in de toekomst het hoofd te kunnen bieden aan de grote opgaven binnen het water- en bodemsysteem, is het van belang om bij de ruimtelijke inrichting van ons land op de juiste manier rekening te houden met het water- en bodemsysteem. De manier waarop we het land inrichten zal aangepast moeten worden aan de veranderende omstandigheden. Dit vereist toekomstbestendigheid bij nieuwe ontwikkelingen en soms ook aanpassing van bestaande wijzen van landgebruik of bedrijfsvoering. Dit uitgangspunt - als uitwerking van de Nota Ruimte - is in het NWP leidend bij beleidsafwegingen. Daarmee verschuift de benadering van het 'aanpassen van water en bodem aan menselijke activiteiten', naar het bij ruimtelijke keuzes rekening houden met water en bodem. Daarmee sluit dit principe aan bij de uitgangspunten voor het NWP zoals deze in paragraaf 1.3 reeds zijn benoemd en werkt dit structurerend principe door in alle onderdelen van het waterbeleid en landgebruik: van waterveiligheid en zoetwater tot waterkwaliteit, natuur, landbouw, mobiliteit en energie.

Eén systeem, samenhangende keuzes

De wateropgaven van Nederland zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. We hebben tegelijk te maken met te veel water – hoogwater, overstromingsrisico's en

extreme buien – én met te weinig water, in de vorm van langdurige droogte en structurele tekorten. Deze uitersten grijpen direct in elkaar: maatregelen die water snel afvoeren om overlast te beperken, kunnen de beschikbaarheid in droge tijden juist verkleinen. Daarbij hangt de hoeveelheid water ook nauw samen met de waterkwaliteit. Verder hebben de verschillende wateropgaven ook een sterke samenhang met landgebruik en andere ruimtelijke opgaven: landbouw, industrie, scheepvaart, steden en energievoorziening zijn afhankelijk van voldoende en schoon water, maar dragen tegelijk bij aan vervuiling, verharding en water- en ruimtegebruik. Ook kunnen andere ruimtelijke functies bijdragen aan het oplossen van opgaven op het gebied van water, bijvoorbeeld via meervoudig ruimtegebruik. Dit vraagt om anticiperen op andere beleidsvelden. Ook spelen hierbij Europese verplichtingen een rol, zoals de Kaderrichtlijn Water, de TEN-T verordening (Trans-Europese Transportnetwerk), de Drinkwaterrichtlijn, de Richtlijn Stedelijk Afvalwater, de Nitraatrichtlijn en het stikstofbeleid. Alleen door waterveiligheid, wateroverlast, droogte, waterkwaliteit, de openbare drinkwatervoorziening, natuur, bevaarbaarheid en andere maatschappelijke functies – én hun verbinding met andere beleidsdomeinen – integraal te benaderen, ontstaat een watersysteem dat bestand is tegen extremen en een stevige basis vormt voor een veilig, leefbaar en economisch sterk Nederland.

Nationale keuzes en regionale doorwerking

De grote wateropgaven vragen om systeemkeuzes op nationaal en zelfs internationaal niveau, zoals in de stroomgebieden van Rijn, Maas en Schelde. Daartoe is nationale regie noodzakelijk. Het systeem van kust, rivieren en het IJsselmeer functioneert nooit los van de regionale polders, boezems, beken, kanalen en stedelijke watersystemen. Maatregelen in het ene systeem hebben direct gevolgen voor het andere.

Met het NWP wil het Rijk de samenhang tussen het hoofd- en regionale watersysteem en de ruimtelijke inrichting versterken. Alle overheden werken daarbij vanuit hun eigen verantwoordelijkheid samen aan een betere integratie van water en ruimtelijke ordening. Het Rijk neemt daartoe een regisserende en verbindende rol: zij zorgt voor afstemming tussen bestuurslagen, stimuleert kennisdeling en ondersteunt een samenhangende uitvoering. Ze bewaakt het nationale belang en stelt – waar nodig – kaders vast. Zo wordt geborgd dat maatregelen op alle schaalniveaus bijdragen aan een robuust, veerkrachtig en toekomstbestendig watersysteem.

Van ambitie naar concrete kaders met impact

Ambities krijgen pas betekenis als ze worden vertaald naar concrete doelen en concrete kaders. Daarmee ontstaat houvast voor bestuurders, uitvoerders en maatschappelijke partijen. Waterveiligheid is stevig verankerd in de wet en de uitvoering belegd in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Dit NWP zet stappen om ook voor wateroverlast, watertekort, waterkwaliteit en de openbare drinkwatervoorziening te doen wat nodig is om Nederland veilig en leefbaar te houden voor mens, economie en natuur. En daarmee ook duidelijkheid te bieden voor decentrale overheden en voorspelbaarheid voor burgers en bedrijven.

Dit betekent niet dat de Rijksoverheid alles vastlegt. Er moet een balans zijn tussen duidelijkheid en kaders vanuit het Rijk en ruimte voor uitwerking door regionale overheid (waterschappen, gemeenten en provincies) en drinkwaterbedrijven. Ook moet er balans zijn tussen overheid en samenleving: de overheid stelt kaders, maar ook burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties dragen verantwoordelijkheid voor voorbereiding en weerbaarheid. Zo ontstaat een duidelijk

en samenhangend stelsel van doelen en kaders dat richting geeft aan beleid en uitvoering – en dat Nederland weerbaar maakt voor de uitdagingen van vandaag en morgen.

Adaptiviteit en keuzes voor de lange termijn

Het waterbeheer van Nederland vraagt om beslissingen die effect hebben tot voorbij 2100. Onzekerheden over klimaatverandering, sociaaleconomische ontwikkelingen en technologische mogelijkheden maken het noodzakelijk om keuzes adaptief te maken. Dat betekent: handelen waar het nu moet, maar tegelijk ruimte houden voor aanpassingen als veranderende omstandigheden en inzichten dit vragen. Het betekent ook dat we maatregelen zo veel mogelijk vormgeven op een manier dat we ze later kunnen aanpassen en erop kunnen voortbouwen.

Het NWP hanteert daarom het principe van adaptiviteit: plannen maken in samenhang en met andere opgaven, werken met adaptieve strategieën en beslismomenten inbouwen zodat er voldoende ruimte is om nieuwste inzichten mee te wegen. Grote investeringen – bijvoorbeeld in dijken, keringen of pompen - en ruimtelijke keuzes worden zo ontworpen dat ze aangepast kunnen worden aan nieuwe inzichten, zoals een versnelling van de zeespiegelstijging of veranderingen in rivierafvoeren.

Dit vraagt soms om het reserveren van fysieke ruimte om te voorkomen dat we onszelf vastzetten met onomkeerbare besluiten. Daarbij geldt ook dat we afwegen, afhankelijk van de specifieke situatie, hoe de ruimte (tijdelijk) op passende wijze benut kan worden zodat er geen onevenredig grote beperkingen ontstaan voor andere ruimtelijke ontwikkelingen. Dit kan bijvoorbeeld door meervoudig ruimtegebruik waarmee meerdere (ruimtelijke) doelen kunnen worden gediend.

3.4 Te onderzoeken integrale Rijkssysteemkeuzes

Om strategisch sturing te geven aan de landelijke ambities maakt het Rijk een aantal integrale rijkssysteemkeuzes: keuzes met een doorwerking in het gehele watersysteem die de basis vormen voor het waterbeleid in de komende planperiode. In het MER onderzoekt het Rijk in ieder geval de volgende integrale Rijkssysteemkeuzes:

1. **Samenhang in het hoofdwatersysteem** – de verdeling van rivierafvoeren, en het IJsselmeer, Markermeer en Volkerak-Zoommeer als nationale buffer voor waterveiligheid en zoetwater.
2. **Een veilig watersysteem** – sterke dijken, duinen en deltawerken.
3. **Gezond water** – bronaanpak en gezonde ecosystemen voor een toekomstbestendig watersysteem.
4. **Ruimte voor water** – het structureel reserveren van ruimte voor rivieren, dijken, beekdalen, bufferzones en diepe polders in de ruimtelijke inrichting.

Deze integrale rijkssysteemkeuzes geven invulling aan de strategische sturing vanuit het Rijk op het Nederlandse waterbeheer en de samenhang daarin. Zij grijpen in op belangrijke schakels van het Nederlandse watersysteem, te weten de primaire waterkeringen, de afvoerverdeling op de Rijntakken, het IJsselmeer/Markermeer, en de ruimte langs dijken, rivieren en in regionaal watersysteem. Ook grijpen zij in op de bronnen van verontreiniging. Deze keuzes werken elk in de verschillende thema's van het waterbeheer door.

3.4.1

Samenhang in het hoofdwatersysteem

De manier waarop Nederland de rivierafvoeren verdeelt, is een bepalende keuze voor de toekomst van het waterbeheer in een groot deel van Nederland. Waar vroeger vooral de veilige afvoer van hoogwater centraal stond, is tegenwoordig ook de verdeling van het beschikbare water bij laagwater cruciaal. Door klimaatverandering nemen langdurige periodes van lage Rijnafvoeren toe, terwijl de vraag naar zoetwater voor landbouw, scheepvaart, drinkwater en natuur groeit. Tegelijkertijd heeft de erosie van rivierbodems de natuurlijke verdeling tussen de Rijntakken verstoord. De verdeling op de Rijntakken bepaalt voor een belangrijk deel de hoeveelheid zoetwater in het IJsselmeer, de mogelijkheden voor het tegengaan van verzilting in West-Nederland en de bevaarbaarheid van een groot deel van onze vaarwegen. Het NWP gaat in op:

- **Afvoer rivieren en rivierbodem** - maatregelen voor stabiele rivierbodems, een duurzame sedimenthuishouding en een evenwichtige afvoerverdeling over de Rijntakken bij hoog en laag water.
- **IJsselmeer, Afsluitdijk en IJmuiden** – peilbeheer IJsselmeer en Markermeer en voldoende afvoercapaciteit naar zee
- **Rijn-Maas-monding en Zuidwestelijke delta** – strategie en maatregelen tegen verzilting
- **Samenhang hoofd- en regionale systemen** – afstemming en samenwerking om water bij droogte vast te houden en bij neerslag veilig af te voeren.

Specifiek onderzoekt het Rijk:

- Mogelijkheden voor het stabiliseren en waar nodig en mogelijk omhoog brengen van de rivierbodems in de Rijntakken, inclusief het vaststellen van beleidsdoelen voor de bodemligging. Dit versterkt de bevaarbaarheid van de Rijntakken, beperkt de verdroging in het rivierengebied en verbetert de afvoerverdeling over de Rijntakken bij laagwater.
- De afvoerverdeling bij **laagwater** op de Rijntakken en flexibiliseren stuwprogramma Driel, inclusief maatregelen om verzilting in de Rijn-Maasmonding te beperken en bestaande open zee verbindingen en inlaten te beschermen.
- Het optimaal benutten van het IJsselmeer en Markermeer als zoetwatervoorraad, inclusief het aanpassen van het peil van het IJsselmeer en het Markermeer in de zomer, in samenhang met waterkwaliteit en ecologie, waterveiligheid en effecten op gebruiksfuncties, zoals de openbare drinkwatervoorziening en de bevaarbaarheid.
- De mogelijkheden en noodzaak voor het vergroten van de afvoer- en bergingscapaciteit van de rivieren en de afvoerverdeling over de Rijntakken bij **hoogwater** (zeer hoge afvoeren op de Rijn, groter dan 16.000 m³/s).
- De mogelijkheden om het winterpeil in het IJsselmeer en Markermeer te laten meestijgen met de zeespiegelstijging, om zo langer te kunnen blijven spuien bij de Afsluitdijk. Dit hangt samen met de benodigde vergroting van de afvoercapaciteit bij de Afsluitdijk.
- De mogelijkheden tot optimalisatie tussen regionale watersystemen en het hoofdwatersysteem in tijden van zowel extreme neerslag als droogte. Dit is gericht op het verbeteren van de wisselwerking tussen vasthouden, bergen en afvoeren van water en de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de verschillen betrokken partijen, die daarbij horen.

Daarbij is het belangrijk te beseffen dat tekorten aan zoetwater niet binnen het hoofdwatersysteem kunnen worden opgelost, en dat regio's en sectoren zich moeten voorbereiden op aanpassing aan meer verzilting en grotere tekorten. Het NWP geeft meer inzicht in de opgaves voor de verschillende gebieden. De te maken keuzes

over de bodemligging en daarmee samenhangend de mogelijkheid om de afvoerverdeling van de Rijntakken te verbeteren zijn onderdeel van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zie ook Figuur 3-3.

3.4.2 *Een veilig watersysteem*

Door klimaatverandering wordt de waterveiligheidsopgave omvangrijker en complexer. Zeespiegelstijging, bodemdaling en extremere rivierafvoeren vergroten de druk op het watersysteem, terwijl de onderlinge samenhang tussen kust, rivieren en polders toeneemt. Met de koers die is ingezet beschikt Nederland over een solide basis om deze opgave het hoofd te bieden, mits het beleid adaptief wordt uitgevoerd, de financiering op peil blijft en voldoende zand, grondstoffen en personeel beschikbaar zijn om de uitvoering te waarborgen.

Het Nationaal Water Programma (NWP) richt zich in de planperiode op de voortzetting van het huidige waterveiligheidsbeleid, zoals vastgesteld in de omgevingswet en het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl). Het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) vormt daarbij het uitvoeringsinstrument voor het op orde brengen en houden van de primaire waterkeringen. Het HWBP wordt adaptief uitgevoerd, zodat tijdig kan worden ingespeeld op nieuwe inzichten, klimaatontwikkelingen en toekomstige veiligheidsopgaven. Om toekomstige dijkversterkingen blijvend mogelijk te maken, is het daarnaast van belang dat er voldoende ruimte rond de keringen gereserveerd wordt. Voor de kust blijft het rijk inzetten op dynamisch kustbeheer.

Voor de Deltawerken geldt dat de huidige voorzieningen, mits goed onderhouden en waar nodig versterkt, de komende decennia nog toereikend zijn. Voor de Maeslantkering wordt vervanging pas rond 2070 verwacht. Het huidige beleid om de Rijn-Maasmonding open te laten wordt daarom voorlopig doorgezet. In deze planperiode worden binnen het NWP daarom geen nieuwe beleidskeuzes voorbereid. Het NWP agendeert wel een aantal strategische vraagstukken voor de periode na 2033, onder meer over de toekomst van de Deltawerken in de Rijn-Maasmonding en de Zuidwestelijke Delta (zie paragraaf 3.8).

De keuzes over de beschikbaarheid en winning van zand voor kustveiligheid worden via het Programma Noordzee in de daarbij behorende milieueffectrapportage (MER) onderzocht, zodat het dynamisch kustbeheer ook in de toekomst kan worden voortgezet.

3.4.3 *Gezond en schoon water*

Om de vervuiling van oppervlaktewater en grondwater te voorkomen, onderzoekt het Rijk:

- Bronaanpak en ketenaanpak: De mogelijkheden voor de bronaanpak van vervuiling in landelijk en stedelijk gebied, zodat vervuiling zo veel mogelijk wordt voorkomen in plaats van achteraf bestreden. Naast bronaanpak onderzoekt het Rijk de hele keten.
- Beleidsinstrumenten om doelsturing en resultaatverplichtingen in te voeren: Of en onder welke voorwaarden doelsturing en resultaatverplichtingen instrumenten zijn om de huidige inspanningsverplichtingen te vervangen.
- Zonering en ruimtelijke inrichting: Bescherming van het grondwater en drinkwaterbronnen en ecologisch waardevolle gebieden – door kwetsbare gebieden ruimtelijk te borgen in beleid en te beschermen tegen verontreiniging.

De nadere uitwerking is opgenomen in paragraaf 3.5.4 Waterkwaliteit.

3.4.4 *Ruimte voor water*

Gezond en schoon water, het omgaan met droogte én heftige neerslag vraagt om voldoende ruimte voor het water. Voor bijvoorbeeld waterberging, het vergroten van de 'sponswerking' van het landschap, beekdalen en bufferzones. Om ruimte te houden voor toekomstige dijkversterkingen en dynamisch kustbeheer zet het Rijk het bestaand beleid door. Met de ruimtelijke reserveringen in het rivierengebied en de Beleidslijn Grote Rivieren behoudt het Rijk de ruimte in de uiterwaarden. Ook is terughoudend met landaanwinning en buitendijks bouwen in het IJsselmeergebied geboden en vormen de regels in het Besluit kwaliteit leefomgeving hiervoor de kaders.

Aanvullend onderzoekt het Rijk de mogelijkheden voor:

- Ruimte voor de rivieren, zie ook het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, Figuur 3-3. Hierbij kijkt het Rijk ook naar het actualiseren van de bestaande binnendijkse ruimtelijke reserveringen voor rivierverruiming via het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), zodat toekomstige rivierverruiming mogelijk blijft en hoge afvoeren veilig kunnen worden verwerkt en de rivierfuncties zoveel mogelijk kunnen worden bediend.
- Het ondersteunen van decentrale overheden bij:
 - het reserveren van ruimte voor waterberging en het combineren daarvan met andere functies, zoals natuur, landbouw en recreatie;
 - de mogelijkheden tot het vergroten van de sponswerking van het landschap – door maatregelen in landbouwgebieden, natuur en stedelijk gebied die de bodem meer water laten opnemen en vasthouden;
 - de mogelijkheden voor het verantwoord toebewegen naar een hoger waterpeil in de veenweidegebieden, met grondwaterstanden van 20 – 40 cm onder maaiveld, om bodemdaling te remmen in laagveengebieden en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren; waarbij het noodzakelijk is de aanvullende zoetwatervraag voor de bodemdalingsaanpak te beperken om verdringing van andere waterverbruikers ten tijde van waterschaarste zoveel mogelijk te voorkomen;
 - de inpassing van groene en blauwe structuren in ruimtelijke ontwikkeling – zoals bufferzones, waternatuur en groene dooradering die de zuiverende werking van het landschap versterken en instroom van verontreinigingen beperken;
 - aangepast beheer van groene en blauwe structuren en dijken, om bij te dragen aan een betere waterkwaliteit maar ook aan een betere leefomgeving.

Programma Ruimte voor de Rivier 2.0

Wat wil het Rijk bereiken?

Voldoende ruimte voor alle rivierfuncties in het rivierengebied/ Het rivierengebied is klaar is voor de toekomst.

De rivierfuncties in het rivierengebied zijn veilige waterafvoer, bevaarbaarheid, zoetwaterbeschikbaarheid, ecologische waterkwaliteit en natuur, ruimtelijk-economische ontwikkeling, waaronder landbouw. Om in het rivierengebied de veiligheid tegen overstroming ook in de toekomst te waarborgen, ook bij hogere afvoeren, zijn keuzes nodig om de afvoercapaciteit te vergroten. Dit kan via

dijkversterking en mogelijk is op sommige plaatsen extra ruimte voor de rivier nodig voor het veilig afvoeren van hogere afvoeren in combinatie met andere opgaven zoals robuuste natuur of andere ontwikkelingen.

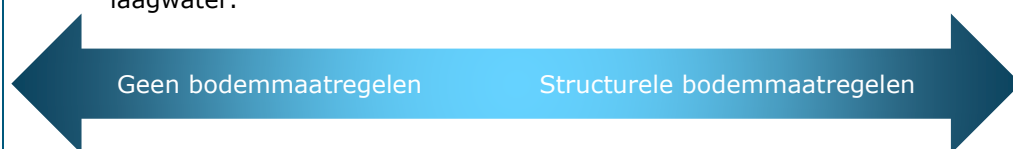
Stabiliseren en omhoog brengen van de rivierbodem

Op verschillende plaatsen zakt de rivierbodem steeds verder weg. Zo is de bodem van de Waal de afgelopen tientallen jaren op sommige plekken 1,5 tot 2 meter gedaald. Door mee dalende waterstanden en grondwaterstanden ontstaat schade voor de landbouw en natuur en ook neemt het risico op schade aan funderingen toe. Dit veroorzaakt op diverse locaties ook problemen voor de scheepvaart, omdat de bodem niet overal even hard daalt én ook omdat kunstwerken en invaarten van binnenhavens niet meedalen, en dus hoger blijven liggen. Tot slot veroorzaakt de ongelijke daling van de rivierbodem voor een verslechtering van de verdeling van de afvoer van de Rijn, waarbij er steeds meer water naar de Waal stroomt en steeds minder naar de IJssel en het IJsselmeergebied. In de toekomst wil het Rijk een stabiele bodemligging in de rivieren realiseren bij zowel hogere als lagere rivierafvoeren.

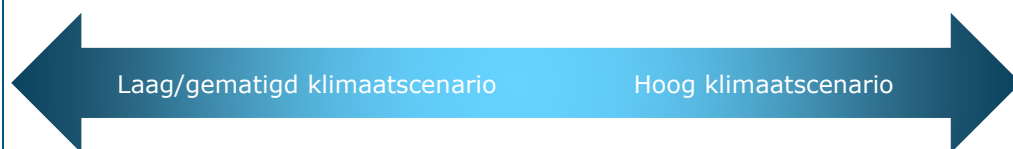

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Het Rijk onderzoekt verschillende opties om de rivierbodemdaling tegen te gaan. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de opties voor de Rijntakken en voor de Maas. Voor de Rijntakken is de scheepvaart een belangrijke factor, voor de rivierbodemdaling op de (Gemeenschappelijke) Maas is de natuur een belangrijke factor. Binnen het onderzoek wordt gekeken naar een bandbreedte tussen 'geen bodemmaatregelen – alleen sedimentsuppleties – structurele bodemmaatregelen'. Daarbij wordt bij structurele bodemmaatregelen gekeken naar de combinatie met aanvullende sedimentsuppleties en met aanvullende maatregelen voor het verdelen van de afvoer van de Rijn over Waal en Pannerdensch kanaal bij laagwater.

- Het Rijk onderzoekt wat vanuit de vijf rivierfuncties op de lange termijn de noodzakelijk en/of gewenste afvoer- en bergingscapaciteit van de rivieren is, welke ruimte (zowel buitendijks als binnendijks) daarvoor nodig is en met welke combinatie van ingrepen (dijkverhoging, binnen- en buitendijkse rivierverschuiving) deze kan worden gerealiseerd. Daarbij worden verschillende scenario's onderzocht. Er wordt uitgegaan van zowel een laag/gematigd als een hoog klimaatscenario voor het zichtjaar 2100. Ook wordt gekeken naar de afvoerverdeling over de Rijntakken bij extreem hoge afvoeren (hoger dan 16.000 m³/s). Hiervoor wordt een bandbreedte onderzocht van het surplus boven de 16.000 m³/s verdelen 80/20 verdelen over Waal en IJssel of 50/50 Waal/IJssel.

Figuur 3-3 Kader met uitwerking te onderzoeken beleidskeuzes vanuit het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Deze beleidskeuzes geven nadrukkelijk vorm aan een deel van de strategische sturing.

3.5 Te onderzoeken thematische keuzes

De landelijke richtinggevende principes werken door in de verschillende thema's van het waterbeheer. In deze paragraaf zijn per thema de keuzes en te onderzoeken bandbreedtes aan beleidsopties uitgewerkt.

3.5.1 Waterveiligheid

Wat wil het Rijk bereiken?

Het Rijk richt zich op de voortzetting van het huidige nationale waterveiligheidsbeleid. Doel is dat Nederland in 2050 voldoet aan de waterveiligheidsnormen en ook in de toekomst veilig blijft tegen overstromingen vanuit zee, rivieren en meren.

De normen en instrumenten voor het dit waterveiligheidsbeleid zijn reeds vastgesteld en recentelijk geactualiseerd. Het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) vormt daarbij het uitvoeringsinstrument voor het op orde brengen en houden van de primaire waterkeringen. Het HWBP wordt adaptief uitgevoerd. Om toekomstige dijkversterkingen blijvend mogelijk te maken, is het daarnaast van belang dat er voldoende ruimte rond de keringen gereserveerd wordt. In dit NWP worden ten aanzien van het nationale waterveiligheidsbeleid geen nieuwe beleidskeuzes voorbereid die aanleiding geven tot een plan-MER-plichtig besluit.

Voor de lange termijn agendeert het rijk een aantal strategische vraagstukken, onder meer over de toekomst van de Deltawerken in de Rijn-Maasmonding en de Zuidwestelijke Delta. Deze landen in een beslisagenda Deltawerken, zodat tijdig richting kan worden gegeven aan de strategische keuzes over het toekomstig functioneren, de vervanging en aanpassing van de grote Deltawerken bij voortschrijdende zeespiegelstijging.

Voor de kust zet het rijk het beleid van dynamisch kustbeheer de komende planperiode voort. De keuzes over de beschikbaarheid en winning van zand voor kustveiligheid worden via het Programma Noordzee in de daarbij behorende milieueffectrapportage (MER) onderzocht, zodat het dynamisch kustbeheer ook in de toekomst kan worden voortgezet.

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- De keuzes over de beschikbaarheid en winning van zand voor kustveiligheid worden via het Programma Noordzee in de daarbij behorende MER betrokken.

3.5.2 Wateroverlast

Wat wil het Rijk bereiken?

Een klimaatbestendig water- en bodemsysteem
Een watersysteem, waarin het hoofd- regionaal en stedelijk watersysteem zodanig op elkaar zijn afgestemd dat wateroverlast door extreme neerslag zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Veerkrachtige inrichting van stad en platteland

Bij het plannen en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving wordt systematisch rekening gehouden met de huidige en toekomstige effecten van klimaatverandering om schade en maatschappelijke ontwrichting door hevige regenval te minimaliseren.

Effectieve crisisorganisatie bij extreme neerslag

Crisisbeheersing en communicatie zijn voorbereid op extreme regenval, met duidelijke protocollen en tijdige berichtgeving richting burgers en betrokken partijen, zie ook paragraaf 3.5.7.

Waterrobuust herstel na schade

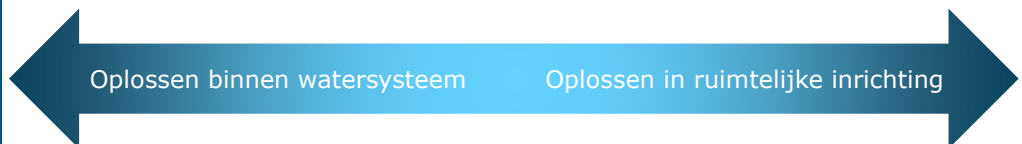
Na een extreme regenbui wordt schade hersteld op een manier die toekomstige wateroverlast beter kan opvangen en voorkomen.

Wateroverlast en waterbewustzijn

De doelstellingen voor waterbewustzijn zijn opgenomen in paragraaf 3.5.7.

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Het Rijk gaat samen met de decentrale overheden risicogericht kijken naar de samenhang tussen het voorkomen van wateroverlast vanuit het watersysteem, ruimtelijke inrichting, crisisbeheersing, waterbewustzijn en herstel na wateroverlast. Daarbij worden beleidsopties binnen het watersysteem en beleidsopties in de ruimtelijke inrichting onderzocht.
- Het Rijk onderzoekt samen met de decentrale overheden de verantwoordelijkheden van betrokken overheden. Hierbij worden de effecten van actieve sturing vanuit het Rijk en/of vanuit decentrale overheden op het beperken en beheersen van de risico's in beeld gebracht. Daarbij wordt ook gekeken naar de mogelijkheden binnen het huidige beleidsinstrumentarium en de toepassing van nieuwe, kaderstellende instrumenten.
- Het Rijk onderzoekt samen met de decentrale overheden wanneer er maximaal ingezet kan worden op het vasthouden en vertragen van neerslagwater en wanneer, bij extreme regensituaties, het water juist zo snel mogelijk moet worden afgevoerd naar plekken waar dit tot zo min mogelijk schade leidt. Hierbij wordt gekeken naar de aanvaardbare maatschappelijke risico's en de vitale infrastructuur die beschermt dient te worden. De benodigde infrastructuur om voldoende afvoercapaciteit te bieden en zoekgebieden voor waterberging vormen een belangrijk onderdeel van het onderzoek.

3.5.3 Zoetwaterbeschikbaarheid

Wat wil het Rijk bereiken?

Verbeteren van de zoetwaterverdeling
 Het Rijk wil de zoetwaterverdeling over Nederland via het hoofdwatersysteem verbeteren. Dit zal niet voldoende zijn: iedere regio en watergebruiker krijgt te maken met minder water. Regio's moeten ook zélf maatregelen nemen, zoals het beter vasthouden en slimmer verdelen van zoet water en het versterken van hun weerbaarheid tegen droogte. Bij de ruimtelijke inrichting moet de watervraag beter aansluiten op de (teruglopende) beschikbaarheid vanuit het systeem. Grote nieuwe watervragers worden niet gepland op locaties waar op lange termijn de zoetwaterbeschikbaarheid niet kan worden gegarandeerd.

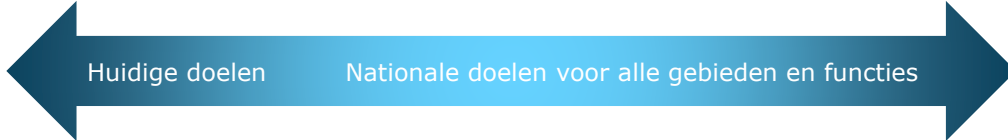
Een klimaatbestendig water- en bodemsysteem in 2050 en 2100
 Het Rijk richt zich op:

- Een grond- en oppervlaktewatersysteem dat weerbaar is tegen de gevolgen van droogte en watertekorten. Overheden bieden transparantie over verwachte watertekorten en gebruikers weten wat de opgave is in een gebied.
- Land- en watergebruik dat weerbaar is tegen de gevolgen van droogte en watertekort, in samenhang met wateroverlast en waterkwaliteit.

Het Rijk streeft daarbij naar een zo goed mogelijke balans tussen watervraag- en -aanbod. Daarbij kunnen door maatregelen binnen het (hoofd)watersysteem tekorten niet langer worden voorkomen. Om watertekorten effectief tegen te gaan, moet ruimtelijke inrichting en bedrijfsvoering beter aansluiten op de (teruglopende) beschikbaarheid vanuit het systeem. Het vasthouden van het neerslagoverschot van de winterperiode in de bodem ('sponswerking') en hogere grondwaterstanden zijn hierbij cruciaal. Deze hogere grondwaterstanden kunnen ruimtelijke aanpassingen vragen aan economische functies en bewoning.

Transparantie
 Het Rijk zet in op maximale transparantie over droogte, bodemdaling en verzilting.

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Het Rijk onderzoekt het concretiseren van de doelen voor waterbeschikbaarheid, gedifferentieerd naar gebieden en functies. Het gaat om het stellen van nationale doelen voor cruciale functies, doelen die passen bij een gebied en het komen tot een gewenst grondwaterregime en grondwateronttrekkingsplafond.

3.5.4 Waterkwaliteit oppervlakte- en grondwater

 Wat wil het Rijk bereiken?

Voorkomen in plaats van zuiveren

Het Rijk wil ervoor zorgen dat op termijn geen vervuiling van het water meer plaatsvindt: voorkomen vóór zuiveren, juridische begrenzing vóór vrijblijvendheid en een rechtvaardige verdeling van milieugebruiksruimte. Voorkomen van vervuiling van grondwater vraagt extra aandacht, want eenmaal vervuild blijft vervuild. Bewijslast en kosten worden verlegd naar lozers. Waar we (nog) niet kunnen voorkomen, zetten we in op terugdringen vervuilende stoffen, met doelsturing en heldere resultaatverplichtingen via de volgende routes:

- Ketenaanpak
- Een brede stoffenaanpak en monitoring
- Zonering
- Eén Europees kader: een gelijk speelveld voor producenten via Europese richtlijnen als de KRW en de Richtlijn Stedelijk Afvalwater (RSA)

Hierbij gaat het niet alleen om allerhande stoffen, ook de temperatuur speelt een rol.

 Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Vanuit zijn systeemverantwoordelijkheid wil het Rijk onderzoeken op welke punten de waterketen vanuit stedelijk afvalwater verbeterd kan worden van bronaanpak, zoals decentrale zuivering bij instellingen en bedrijven die (deels) lozen op het riool, tot vergaande centrale zuivering bij RWZI's. Zodanig dat het water minder met effluent wordt belast.
- Het Rijk wil onderzoeken hoe mengseltoxiciteit (het gecombineerde effect van een 'cocktail' van verschillende stoffen) kan worden beperkt en bekijkt aanvullende emissieroutes, zoals depositie via lucht of zeesproei. Ook onderzoekt het Rijk het opsporen en tegengaan van onbekende verontreinigende stoffen via o.a. monitoring.
- Het Rijk onderzoekt de mogelijkheden om de toelatingscriteria voor nieuwe stoffen aan te scherpen, bijvoorbeeld via inzet op Europees niveau om voor elke toegelaten stof de toelatingsnorm in overeenstemming te brengen met de KRW-norm. Daarbij wordt ook ingezet op het vaststellen van gelijke uitgangspunten voor bijvoorbeeld normen en meetmethoden binnen een stroomgebied.
- Het Rijk onderzoekt of zonering – in aanvulling op de bestaande (deels vrijwillige) aanpak – met maatregelen een beleidsoptie kan zijn om in kwetsbare gebieden, zoals grondwaterbeschermingsgebieden, aanvullende strategische voorraden en nationale grondwaterreserves, verontreinigingen te minimaliseren.
- Het Rijk stelt de doeltemperatuur voor waterlichamen centraal in de beoordeling van huidige en toekomstige koelwaterlozingen. Het Rijk onderzoekt voor rivieren en andere zoete wateren een verlaging van de in vergunning gehanteerde maximumtemperatuur van 28 naar 25°C, in navolging van zeewater en getijdewateren.

3.5.5

Drinkwater

Wat wil het Rijk bereiken?

Duurzame balans tussen vraag en aanbod
 Het Rijk wil een duurzame balans tussen vraag en aanbod van drinkwater van goede kwaliteit, met daarbij voldoende drinkwater(bronnen). Ze zet daarbij in op een toekomstbestendige drinkwatersector.

Om dit te bereiken zet het Rijk zich in op vijf beleidssporen:

- Voldoende drinkwater(bronnen)
- Goede kwaliteit drinkwater(bronnen)
- Bewust en zuinig drinkwatergebruik
- Toekomstbestendige drinkwatersector
- Algemene (inter)nationale kaders drinkwater (inclusief Caribisch Nederland)

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Voor het realiseren van een robuuste drinkwatervoorziening op lange termijn onderzoekt het Rijk de mogelijkheden om nieuwe drinkwaterwinlocaties binnen het hoofdwatersysteem aan te wijzen. Een beleids optie daarbij is om aan het gehele hoofdwatersysteem een drinkwaterfunctie toe te kennen.
- Het Rijk kijkt naar de mogelijke aanpassing van de omgevingswaarden Bkl om meer (brak- of zoute) oppervlaktewateren te kunnen gebruiken voor drinkwaterproductie.
- Daarbij kijkt het Rijk - binnen het hoofdwatersysteem - naar drie typen locaties. Voor elke locatie zullen andere voorwaarden gelden:
 - A-locaties: zijn zoet te houden en de waterkwantiteit en de omgevingswaarden uit het Bkl staan-kwaliteit staat niet of nauwelijks onder druk.
 - B-locaties: zijn locaties die gevoelig zijn voor verzilting en/of watertekorten. De opgave om hier drinkwater te blijven winnen neemt in de toekomst toe. Omdat waterbeheerders niet dezelfde garanties kunnen geven als voor A-locaties, onderzoekt het Rijk welke omgevingswaarden op deze plekken duurzaam gewaarborgd kunnen worden, en welke mogelijk tijdelijk niet gewaarborgd kunnen worden. En waar het waarborgen van de drinkwatervoorziening adaptatiemaatregelen vraagt om perioden van droogte of verzilting te overbruggen.
 - C-locaties: zijn locaties die al zout zijn of zeer vatbaar zijn voor verzilting en/of watertekorten. De waterbeheerder kan geen garanties geven over de zoetwaterbeschikbaarheid, er is vaak wel voldoende water beschikbaar. Het Rijk onderzoekt welke aanpassingen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) nodig zijn om drinkwaterwinning uit deze wateren mogelijk te maken.
 - Dit betreft de omgevingswaarden voor oppervlaktewater waar drinkwater van gemaakt wordt; er worden geen concessies gedaan aan de kwaliteitseisen van het drinkwater zelf.

3.5.6

Bevaarbaarheid vaarwegen

Wat wil het Rijk bereiken?

Bevaarbaarheid waarborgen bij hitte, droogte en watertekort
 Voldoende waterdiepte en doorstroming op de rivieren om de scheepvaart ook tijdens perioden van hitte en droogte veilig en betrouwbaar te houden. Door middel van het tegengaan van bodemerrosie en drempelvorming in de rivieren te voorkomen.

Bevaarbaarheid behouden bij hoogwater en extreme neerslag
 Bevorderen dat ook bij piekafvoeren en hevige regenval de bevaarbaarheid zo veel mogelijk behouden blijft, daar waar bestemmingen nog bereikbaar zijn.

Nautische veiligheid garanderen bij toenemende drukte en veranderende omstandigheden

Maatregelen treffen om de veiligheid op het water te waarborgen, ondanks toenemende verkeersdrukke en verminderde manoeuvreerruimte bij lage waterstanden.

Onderhoud en vervanging van infrastructuur

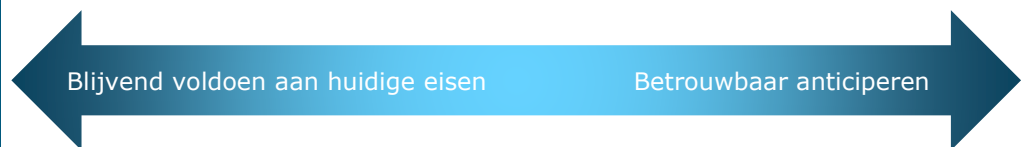
Het onderhouden en vervangen van infrastructuur en het garanderen van nautische veiligheid vormt daar een onderdeel van.

Vitale processen

Het NWP kijkt ook naar de impact van ruimtelijke ordening en de zoetwaterverdeling op vitale processen voor de scheepvaart, zoals de scheepvaartafwikkeling en de bereikbaarheid van zeehavens. Ook kijkt het NWP naar de (grote) industriële watervragers die mogelijk belangrijk zijn voor de verduurzaming van de scheepvaart.

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Het Rijk onderzoekt de wijze waarop Nederland kan voldoen aan de verplichte scheepvaartnormen voor bevaarbaarheid van het hoofdwatersysteem (inclusief de Europese TEN-T - normen).
- Het Rijk onderzoekt de praktische uitwerking van deze normen (ook bij extreme weersomstandigheden) en de mogelijkheden om adaptief te anticiperen op de wijzigende afvoeren en waterstanden. Het Rijk kijkt daarbij naar de voorwaarden om de bevaarbaarheid te borgen, het bereikbaar houden van zee- en binnenhavens en wat daarbij het gewenste basisniveau is.
- Het Rijk onderzoekt op welke wijze keuzes in de afvoerverdeling (Rijkssysteemkeuze, zie paragraaf 3.4) hierin positief of negatief doorwerken.
- Het Rijk onderzoekt de mogelijkheden om bij lage afvoeren en waterstanden een prioritering aan te brengen voor de scheepvaart vanuit het economische belang van de verschillende vaarroutes.

3.5.7

Samenwerken, crisisbeheersing en waterbewustzijn

Wat wil het Rijk bereiken?

Waterbewuste samenleving

Inwoners en ondernemers zijn zich bewust van de risico's van extreme neerslag en weten welke maatregelen zij kunnen nemen om schade te voorkomen of te beperken.

Stimuleren van gezamenlijke verantwoordelijkheid en samenwerking

Overheden, maatschappelijke partijen en burgers moeten samen de transitie vormgeven om in te spelen op toenemende watertekorten, toename van wateroverlast, verzilting in sommige gebieden en doorgaande bodemdaling, om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen. Het Rijk zet in op samenwerkingen, zowel met andere overheden als in het veiligheidsdomein.

Heldere verantwoordelijkheidsverdeling bij vitale functies en calamiteiten

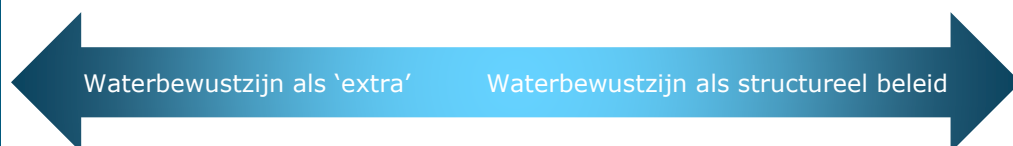
Het Rijk werkt aan helderheid: ze legt expliciet vast wie verantwoordelijk is voor het voorkomen van gevolgschade aan vitale functies en netwerken als gevolg van klimaatverandering (extreme droogte of wateroverlast). Ze beschrijft duidelijk wat de rollen en verantwoordelijkheden van betrokken partijen bij water gerelateerde calamiteiten zijn, zodat samenwerking en besluitvorming tijdens crisissituaties effectief en eenduidig verlopen.

Inzetten op sterke crisisbeheersing en waterbewustzijn ter ondersteuning van meerlaagsveiligheid

Het Rijk zet in meerlaagsveiligheid. Hiertoe zet ze in op een sterk waterbewustzijn. Inwoners, bedrijven en bestuurders moeten zich bewust zijn van de risico's in hun leefomgeving en in staat zijn om op individueel en collectief niveau bij te dragen aan het voorkomen en beperken van overstromingsschade. In aansluiting hierop blijft het Rijk inzetten op een sterke crisisbeheersing.

Welke bandbreedtes onderzoekt het Rijk hiertoe in het MER?

- Het Rijk onderzoekt de wijze waarop waterbewustzijn als structureel onderdeel van het waterbeleid kan bijdragen aan een toekomstbestendig Nederland, inclusief concrete doelstellingen. Het gebruik van bijvoorbeeld een 'waterkalender', waarmee de overheid duidelijk communiceert over beleid en risico's waar bewoners en partijen op kunnen anticiperen, is hiervan een onderdeel. Het Rijk onderzoekt hierbij hoe collectieve en individuele weerbaarheid vorm kunnen krijgen en elkaar kunnen versterken.
- Het Rijk onderzoekt op welke wijze de crisisbeheersing (inclusief berichtgeving bij extreem weer) voor het waterbeleid kan worden versterkt.
- Daarbij onderzoekt het Rijk welke instrumenten effectief zijn om deze doelstellingen te bereiken, van zachte instrumenten (zoals kennisdeling en communicatie) tot harde instrumenten (normering, financiering)?
- Het Rijk onderzoekt hoe de samenwerking versterkt kan worden, zowel met andere overheden als in het veiligheidsdomein.

3.6 Bestendiging van huidig beleid

Veel beleid dat inspeelt op urgente wateropgaven binnen de thema's van het NWP, is reeds ingezet, en zal in het geactualiseerde NWP worden bestendigd. In het MER wordt getoetst of deze bestendiging passend is. Belangrijke onderwerpen waarop het huidige beleid naar verwachting wordt bestendigd, zijn:

- De realisatie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) om de dijken uiterlijk in 2050 aan de norm te laten voldoen, met maatregelen uit de herijking van het HWBP die de haalbaarheid van deze doelen versterken.
- De realisatie van het maatregelenpakket voor de Kaderrichtlijn Water vanuit de stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027.
- Zogenaamde “geen spijt” optimalisaties in het hoofdwatersysteem, een verminderde doorspoeling tegen verzilting en het aanpassen aan tekorten en hogere zoutconcentraties.
- Voorzetting dynamisch kustbeheer voor het behoud van een veilig en natuurlijk kustfundament: Dit betekent dat natuurlijke processen zoals wind, water en zand actief de ruimte krijgen om kust en duinen mee te vormen, binnen vooraf vastgestelde grenzen. Door deze natuurgebaseerde aanpak kan het duinsysteem zich op een robuuste manier ontwikkelen, terwijl de kustlijn behouden blijft. De huidige afspraken over zonering van dynamisch duinbeheer uit het zogenaamde ‘Kustpact’ vormen daarbij het vertrekpunt.

Toelichting - Richtlijn Overstromingsrisico's: beleid wordt ongewijzigd voortgezet

In dit NWP wordt vastgelegd dat Nederland de Europese richtlijn overstromingsrisico's (ROR) in de komende planperiode onverminderd blijft uitvoeren. De zesjaarlijkse cyclus van risicobeoordelingen, kaarten en beheerplannen wordt voortgezet. Het Overstromingsrisicobeheerplan (ORBP) 2028-2033, dat eind 2026 wordt vastgesteld, maakt als bijlage onderdeel uit van het geactualiseerde NWP. Daarmee voldoet Nederland aan de Europese verplichting tot inspraak en vaststelling.

Het ORBP bevat geen nieuw beleid, maar beschrijft bestaand beleid dat via andere trajecten tot stand is gekomen en waar nodig reeds met een MER-procedure is onderbouwd. Het Rijk is verantwoordelijk voor de nationale coördinatie en de rapportage aan de Europese Commissie. De provincies zorgen voor de regionale inbreng en de verbinding met gemeenten, waterschappen en veiligheidsregio's. De uitvoering van de ROR blijft daarmee ingebed in het nationale waterveiligheidsbeleid en is nauw verbonden met het Deltaprogramma en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De samenhang en consistentie in de aanpak is daarmee ook in de komende planperiode geborgd.

3.7 Stroomgebiedbeheerplannen

Het NWP heeft een sterke onderlinge relatie met een aantal programma's die elk invloed hebben en keuzes maken met invloed op meerdere thema's (zie ook paragraaf 1.6). Voor de SGBP's wordt dit hieronder nader toegelicht.

Toelichting - Stroomgebiedbeheerplannen

In de stroomgebiedbeheerplannen wordt in de breedte gerapporteerd over de inzet van Nederland voor de KRW. In de scope van de planmer wordt de nadruk gelegd op de nieuwe beleidskeuzes en maatregelen vanuit het Rijk voor de planperiode 2028-2033. Aangezien dit de keuzes betreft waarover specifiek in het kader van de stroomgebiedbeheerplannen en het NWP besloten zal worden.

Toelichting KRW en stroomgebiedbeheerplannen

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft als doelstelling het realiseren en behouden van chemisch schoon en ecologisch gezond oppervlaktewater, en schoon en voldoende grondwater. Nederland is verplicht elke zes jaar

stroomgebiedbeheerplannen te toetsen en bij te stellen. Hiermee wordt aan de Europese Commissie gerapporteerd over de voortgang.

In de stroomgebiedbeheerplannen 2028-2033 zal verantwoording worden afgelegd over het gerealiseerde doelbereik in 2027 en worden het beleid en de maatregelen beschreven voor de nieuwe planperiode. Deze plannen zullen eind 2026 in ontwerp worden vastgesteld en samen met het ontwerp-NWP ter inzage worden gelegd.

Afbakening scope planmer voor stroomgebiedbeheerplannen 2028-2033

In de planmer worden relevante beleidskeuzes en maatregelen beoordeeld op hun milieueffecten (gedeeltelijk betreft dit continuering van bestaand beleid en maatregelen). Onderdeel hiervan zijn ook de KRW-maatregelen die Rijkswaterstaat neemt in de rijkswateren. Dit zal gebeuren in nauwe samenhang met de Programmatische Aanpak Grote Wateren.

Beleidskeuzes en maatregel van medeoverheden (provincies, waterschappen en gemeenten) worden primair opgenomen in hun regionale water(beheer)programma's. Deze worden samengevat in de stroomgebiedbeheerplannen, aangezien dit onderdeel uitmaakt van de algehele inzet Nederland voor de KRW. Het betreft echter geen keuzes waar door het Rijk over besloten wordt en vormt daarmee geen onderdeel van de scope van de planmer.

Het KRW-doelbereik is in belangrijke mate afhankelijk van keuzes en ontwikkelingen op andere aanpalende beleidsterreinen naast het waterdomein. Dit geldt bijvoorbeeld voor het mestbeleid waarvoor het 8e Actieprogramma Nitratrichtlijn wordt opgesteld (onder leiding van de minister van LNVN, met een eigen planmer). Ook deze maatregelen worden benoemd in de stroomgebiedbeheerplannen, maar omdat hier niet over besloten wordt vormen ze geen onderdeel van de planmer toetsing.

3.8 Agendering van strategisch keuzes na de planperiode 2028-2033

Het geactualiseerde NWP richt zich op de periode 2028-2033 en anticipeert daarbij op lange termijn ontwikkelingen, zoals de ontwikkeling van het klimaat, de ontwikkeling van de staat van dijken, duinen, stuwen en waterkeringen, en maatschappelijke ontwikkelingen. Om een robuust watersysteem ook op de lange termijn te garanderen, worden voor de periode ná 2033 diverse grootschalige keuzes en ingrepen in het watersysteem voorzien. Zo zal het NWP naar verwachting al keuzes aankondigen in een volgend NWP, inclusief:

- De verkenningen in de Zuidwestelijke Delta en de Rijn-Maasmonding, in samenhang met de adaptatiepaden uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging (KP-ZSS), monden uit in de beslisagenda Deltawerken. Deze beslisagenda brengt in beeld of, wanneer en op welke wijze aanpassing of vervanging van de Deltawerken nodig is, inclusief strategische keuzes over het toekomstig functioneren van o.a. de Rijn-Maasmonding en de vervanging van de Maeslantkering.
- Onderzoek langs de rivieren of op de lange termijn (2100 met een doorkijk naar 2200) rivierverruiming nodig is om de toekomstige afvoeren goed te verwerken in combinatie met andere opgaven in het rivierengebied zoals natuur.
- Evalueren van gehele stelsel voor grondwaterbescherming, inclusief de Aanvullende Strategisch Voorraden en Nationale Grondwater Reserves, in samenhang met de Nationale Programma's Bodem, Ondergrond en Grondwater en Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond.

Het NWP zal grootschalige keuzes die na de planperiode voorzien worden, benoemen en de noodzakelijke onderzoeken die daartoe reeds in de planperiode 2028-2033 moeten worden uitgevoerd, agenderen.

4 Hoe worden de effecten bepaald?

4.1 Welke effecten worden in beeld gebracht: het Rad van de leefomgeving

Voor de Nationale Omgevingsvisie is in 2020 het Rad van de leefomgeving geïntroduceerd: een integraal instrument om de effecten op alle relevante thema's van de fysieke leefomgeving in beeld te brengen. In het MER voor het NWP borduurt het Rijk hierop voort. Ze gebruiken dit 'Rad' om effecten in beeld te brengen.

Thema's binnen het Rad van de Leefomgeving

Het Rad van de Leefomgeving sluit aan bij de Omgevingswet. De doelstelling van de Omgevingswet bestaat uit (1) het beschermen van de fysieke leefomgeving en (2) het vervullen van maatschappelijke behoeften. In het Rad is dit uitgewerkt in vier hoofdthema's:

1. Veilige en gezonde fysieke leefomgeving
2. Goede omgevingskwaliteit
3. Woonomgeving
4. Economische omgeving

In het MER voor het NWP wordt deze indeling gehanteerd als hoofdstructuur. In de uitwerking zal veel nadruk liggen op de direct met het watersysteem verbonden thema's (zoals bijvoorbeeld 'natuur') en thema's waar het Nationaal Water Programma naar verwachting direct impact op heeft (zoals bijvoorbeeld 'scheepvaart', 'woonomgeving' en 'landbouw'). In de nadere uitwerking voor de effect bepaling is de uitwerking waar nodig aangescherpt zodat deze goed aansluit bij het NWP, zie Tabel 4-1.

Tabel 4-1 Hoofdthema's, thema's en indicatoren Rad van de leefomgeving

Hoofdthema	Thema	Indicator	Nadere uitwerking t.b.v. effectbepaling
Veilige en gezonde leefomgeving	Milieukwaliteit & Gezondheid	Milieugezondheidsrisico	Verandering in omvang van het milieugezondheidsrisico (o.a. door luchtkwaliteit, omgevingsveiligheidsrisico's en geluidhinder)
		Gezond gedrag	Verandering in gedrag in relatie tot een gezonde leefstijl. Deze indicator zal naar verwachting summier aan bod komen in verband met de beperkte invloed van het NWP op veranderingen in gezond gedrag.
		Drinkwater	Verandering in kwantiteit en kwaliteit bronnen voor de openbare drinkwatervoorziening
	Veiligheidsrisico's	Overstromingen	Verandering in de kans en het gevolg van overstromingen vanuit de rivieren en de zee (en daarmee het overstromingsrisico)
		Aardbevingen	Verandering in de kans en het gevolg van aardbevingen in Nederland. Deze indicator zal naar verwachting summier aan bod komen in verband met de beperkte invloed van het NWP op veranderingen inzake aardbevingen.
		Milieurampen	Verandering in de kans en het gevolg van milieurampen als gevolg van risico's van economische activiteiten, met name vanuit scheepvaart.
		Verkeersveiligheid	De verandering van het aantal scheepsongevallen, en (scheeps)verkeershinder als gevolg van beweegbare waterwerken en verandering in vaaromstandigheden.
	Klimaat	Emissie en vastleggen broeikasgassen	Verandering in de emissie en vastlegging van broeikasgassen
		Hitte en droogte	Verandering in de intensiteit en periode van hitte en droogte
		Wateroverlast	Verandering in de kans op het voorkomen van en de gevolgen van wateroverlast

Hoofdthema	Thema	Indicator	Nadere uitwerking t.b.v. effectbepaling
Goede omgevingskwaliteit	Natuurlijke systemen	Bodem & ondergrond	Verandering in de kwaliteit en het natuurlijke systeem van de bodem en ondergrond
		Grondwater	Verandering in de kwaliteit, kwantiteit en natuurlijke systeem van het grondwater. Daarbij specifieke aandacht voor de verschillen tussen freatisch grondwater (bijvoorbeeld rondom bodemdaling), ondiep grondwater (bijvoorbeeld rondom vergrijzing) en diep grondwater (bijvoorbeeld rondom drinkwaterwinning).
		Oppervlaktewater	Verandering in kwaliteit, kwantiteit en natuurlijke systeem van oppervlaktewater
	Natuur	Stilte & duisternis	Verandering in het areaal stille, rustige en donkere gebieden. Deze indicator zal naar verwachting summier aan bod komen in verband met de beperkte invloed van het NWP op stilte en duisternis.
		Biodiversiteit	Verandering in de biodiversiteit
		Areaal natuurgebieden	Verandering in het areaal van natuurgebieden
		Verbondenheid natuurgebieden	Ruimtelijke samenhang van natuurgebieden
		Soorten & habitats	Juiste milieuecondities ten behoeve van het duurzaam instandhouden van soorten en habitats
	Landschap & Openbare ruimte	Waardevolle landschappen	Verandering in areaal en kwaliteit van waardevolle landschappen
		Openbare ruimte	Verandering in de kwaliteit van de openbare ruimte
		Erfgoed & archeologie	Verandering in behoud en ontwikkeling van archeologie, gebouwd erfgoed (monumenten/stads- en dorpsgezichten), cultuurlandschap en werelderfgoed

Hoofdthema	Thema	Indicator	Nadere uitwerking t.b.v. effectbepaling
Economische omgeving	Natuurlijke hulpbronnen	Minerale & fossiele hulpbronnen	Verandering in volume en kwaliteit van voorraad minerale en fossiele hulpbronnen
		Circulariteit	Verandering in perspectief op het sluiten van grondstofkringlopen
		Duurzaam landgebruik	Verandering in de mate van duurzaam beheer van het areaal buitengebied (incl. behoud bodemvruchtbaarheid)
	Economisch kapitaal	Werkgelegenheid	Verandering in het aantal banen in (met name) waterafhankelijke sectoren, zoals landbouw, havens, recreatie en maritieme industrie.
		Verdienvermogen	Verandering in het verdienvermogen van (met name) sterk waterafhankelijke sectoren, zoals landbouw, recreatie en maritieme industrie ⁶ .
		Kennis & innovatie	Verandering in de mate van kennisontwikkeling en innovatie.
		Nationale veiligheid	Verandering in de mate waarin de nationale veiligheid wordt gegarandeerd
	Ruimtelijk economische structuur	Bereikbaarheid	Verandering in de bereikbaarheid, met name op binnenvaarwegen en havengebieden.
		Ergienetwerk	Verandering in de mate waarin vraag en aanbod voor energie zijn verbonden door de aanwezigheid van energie infrastructuur.
		Digitaal netwerk	Verandering in de digitale verbondenheid door de aanwezigheid van digitale infrastructuur
		Vestigingslocaties	Verandering in areaal en kwaliteit van vestigingslocaties, met specifieke aandacht voor watergebonden sectoren

⁶ Ten overvloede: deze beoordeling is kwalitatief en is geen Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse (MKBA).

Hoofdthema	Thema	Indicator	Nadere uitwerking t.b.v. effectbepaling
Woonomgeving	Wonen & Woonomgeving	Woningbouwlocaties	Verandering in areaal en kwaliteit van woningbouwlocaties
		Voorzieningen	Verandering in aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van voorzieningen. Deze indicator zal naar verwachting summier aan bod komen in verband met het de beperkte invloed van het NWP op het voorzieningenniveau.
		Recreatie	Verandering in aanwezigheid, kwaliteit en nabijheid van recreatiemogelijkheden
	Welzijn	Sociale samenhang	Verandering in de mate van (ruimtelijke) sociale samenhang.
		Inclusiviteit	Verandering in de mate waarin iedereen gelijke kansen heeft om deel te nemen aan de samenleving. Deze indicator zal naar verwachting summier aan bod komen in verband met het beperkte verwachte effect.

Nationale schaal, effecten in hoofdwatersysteem en effecten in specifieke gebieden

In het MER worden effecten beschouwd op het niveau van de vier hoofdthema's, waarvoor alle indicatoren worden beschouwd. Daarbij wordt ingezoomd op effecten, kansen en risico's. Thema's en indicatoren waarvoor effecten, kansen of risico's niet noemenswaardig zijn, worden niet expliciet uitgelicht. De manier van effectbepalingen zijn op nationaal niveau met een beoordeling per indicator op ditzelfde niveau.

Omdat een deel van de effecten specifiek zal optreden – en kenmerkend zullen zijn – voor delen van het hoofdwatersysteem en/of specifieke gebieden – worden daar waar deze specifieke effecten optreden, deze apart beschreven en meegenomen in de beoordeling. Dit zal naar verwachting in ieder geval gelden voor de effecten van keuzes voor:

- Het peilbeheer op het IJsselmeer/Markermeer;
- De afvoerverdeling zowel bij hoog- als bij laagwater en doorwerking in gebieden;
- De bodemligging van het rivierengebied;
- Het aanwijzen van nieuwe drinkwaterwinlocaties binnen het hoofdwatersysteem.

4.2 Inzicht in de kwaliteit van de leefomgeving in de huidige situatie en referentiesituatie

Het MER zal voor de bepaling van de effecten gebruik maken van de huidige situatie en de referentiesituatie. De referentiesituatie is de situatie per indicator in de beoogde tijdshorizonten van effecten (2050 en 2100) *bij ongewijzigd beleid*. Voor de waardering van deze huidige staat van de leefomgeving en de referentiesituatie wordt gebruik gemaakt van een vijfpuntsschaal, zie tabel 4-2.

tabel 4-2 Schaal voor de waardering van de staat van de fysieke leefomgeving (per thema van het Rad) in de huidige situatie en referentiesituatie

Waardering	Toelichting
5	De staat is overal goed, er zijn geen knelpunten (streefwaarden/ambities worden overal gehaald)
4	De staat is overwegend goed, lokaal zijn er wat knelpunten (streefwaarden/ambities worden grotendeels gehaald)
3	De staat is redelijk, verspreid zijn er knelpunten (streefwaarden/ambities worden vaak wel, soms niet gehaald)
2	De staat is matig, er zijn redelijk wat knelpunten (streefwaarden/ambities worden soms gehaald)
1	De staat is overal slecht, er zijn overal knelpunten (streefwaarden/ambities worden nergens gehaald).

4.3 Integrale toetsing van de nieuwe beleidskeuzes en een 'voorkeursalternatief'

Het NWP zal een samenhangend pakket aan rijksbeleidskeuzes bevatten. In het MER wordt van dit samenhangende pakket ('het voorkeursalternatief' of 'de beleidskeuzes') bepaald wat de effecten zijn, en hoe deze beoordeeld worden. Waar mogelijk wordt dit per beleidskeuze inzichtelijk gemaakt. Dit vindt plaats op dezelfde wijze als de huidige situatie en referentiesituatie.

Ten behoeve van de beoordeling van de effecten wordt in het MER een categorisering aangebracht in de wijze van effect beoordelen. Er is onderscheid gemaakt in keuzes die een voortzetting van bestaand beleid betreffen, concrete besluiten die leiden tot uitvoering, principiële beleidskeuzes die richting geven aan de uitvoering van het beleid én procesmatige besluiten, zie Tabel 4-3.

Tabel 4-3 Categorisering van beleidskeuzes t.b.v. beoordeling van het voorkeursalternatief

Categorie	Toelichting	Methode
1. Voortzetting bestaand beleid	Beleidskeuze die een bestendiging en voortzetting is van bestaand beleid.	Geen effectbeoordeling; de verandering ten opzichte van de referentiesituatie is per definitie gelijk aan '0' (referentie is immers situatie o.b.v. voortzetten bestaand beleid).
2. Concreet besluit	Beleidskeuze die nieuw is en dermate concreet, dat er zicht is op de wijze van uitvoering.	Effectbeoordeling; o.b.v. de mate waarin keuzes nu al kunnen leiden tot een verandering in de mate waarin ambities voor indicatoren uit het Rad van de Leefomgeving worden bereikt (toepassen 5 puntsschaal).
3. Principe besluit	Beleidskeuze die nieuw is en dermate globaal, dat een nadere afweging van keuzes in vervolgbesluiten nodig is voor zicht op uitvoering. Het kader voor de te nemen vervolgbesluiten is in zicht.	Effectbeoordeling; o.b.v. een beschouwing van kansen en risico's die relevant zijn voor vervolgbesluiten, gezien de gevolgen die toekomstige keuzes kunnen hebben voor het bereiken van ambities voor indicatoren uit het Rad van de Leefomgeving.
4. Proces besluit	Beleidskeuze die nieuw is en intentie betreft om een stap te zetten in een proces dat kan leiden tot nieuw beleid. Het kader voor eventuele vervolgbesluiten is nog niet in zicht.	Geen effectbeoordeling; effecten zijn niet in te schatten omdat de aard van eventuele vervolgbesluiten nog onduidelijk is (bijv. "slim lokaliseren").

4.4 Het bepalen van de effecten van beleidsopties

Om tot deze beleidskeuzes te komen, worden in het NWP alternatieve beleidsopties voor de verschillende keuzes afgewogen. In het MER worden voor deze afweging de effecten van deze beleidsopties bepaald. De effectbepaling van deze beleidsopties (én van de uiteindelijke beleidskeuzes) vindt plaats op basis van expert judgement met behulp van bestaande analyses (zoals bijvoorbeeld de klimaatscenario's van het KNMI en de MONOVI (de tweejaarlijkse monitoring van de kwaliteit van de leefomgeving door het Planbureau van de Leefomgeving). Bij de effectbepaling wordt gebruik gemaakt van de meest actuele versie van de Deltascenario's. Bij de analyse en beschouwing van effecten wordt pragmatisch omgegaan met overlap en samenhang tussen indicatoren. Sommige indicatoren zijn sterk met elkaar verbonden en kunnen onder meerdere indicatoren en thema's worden beschouwd. Zo hebben de effecten van de indicator "hitte en droogte" bijvoorbeeld ook invloed hebben op de indicator 'oppervlaktewater'. Uitgangspunt is dat effecten maar op één plek worden beschouwd

en dat daarbij op die plek ook wordt ingegaan op eventuele samenhang met andere indicatoren. Deze effectbepaling wordt op drie manieren gevalideerd:

- Eerste beoordeling door experts IenW en hun adviseurs;
- Validatie en aanscherping door experts van andere ministeries;
- Validatie en aanscherping door een begeleidingsteam vanuit planbureaus, IPO, VNG, UVW en mogelijke andere kennisinstellingen.

4.5 Wijze van beoordeling: wat vinden we van deze effecten?

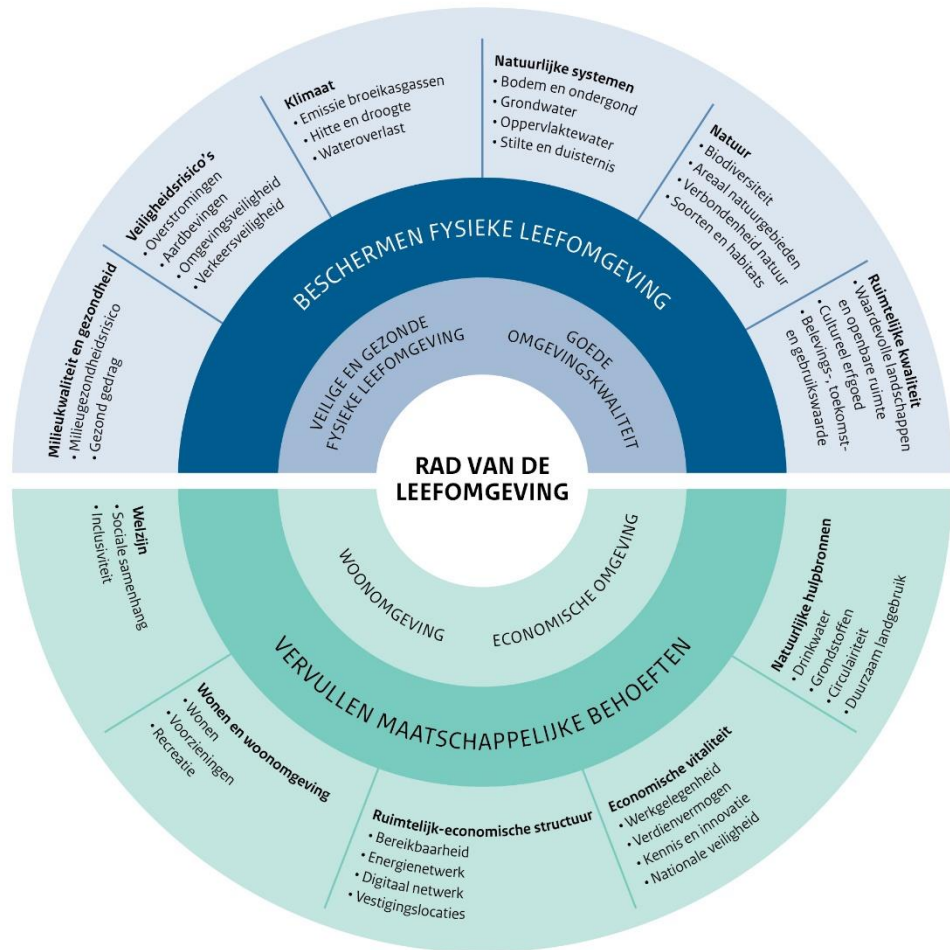
De effecten van beleidsopties en uiteindelijke beleidskeuzes worden beoordeeld: wat vinden we van deze effecten. Deze beoordeling vindt plaats met 'plussen' en 'minnen'. Daarbij wordt het volgende kader gehanteerd.

++	Kans op het optreden van een sterk positief effect ten opzichte van de referentiesituatie
+	Kans op het optreden van een positief effect ten opzichte van de referentiesituatie
0/+	Kans op het optreden van een klein positief effect ten opzichte van de referentiesituatie
0	Een neutraal effect ten opzichte van de referentiesituatie
0/-	Risico op het optreden van een klein negatief effect ten opzichte van de referentiesituatie
-	Risico op het optreden van een negatief effect ten opzichte van de referentiesituatie
--	Risico op het optreden van een sterk negatief effect ten opzichte van de referentiesituatie

4.6 Overkoepelende beoordeling

People, planet en prosperity

Voor het vergroten van de inzichtelijkheid in de effecten op de leefomgeving vanuit het Rad van de Leefomgeving beoordeelt het Rijk op basis van de indicatoren uit het Rad van de Leefomgeving op de perspectieven van 'people', 'planet' en 'prosperity'. Bij iedere perspectief ligt de focus op een ander deel van de effecten vanuit het Rad van de Leefomgeving. *People* gaat over de impact op mensen. In het rad van de leefomgeving gaat het hierbij veelal over de thema's milieukwaliteit en gezondheid, veiligheid en klimaat. *Planet* gaat over de impact op onze planetaire grenzen. De thema's natuur, landschap en natuur vallen in het Rad van de Leefomgeving hieronder. *Prosperity* gaat over het vervullen van de maatschappelijke behoefte en omvat 'de onderste helft' van het Rad van de Leefomgeving, zie ook

Figuur 2-1.

Robuustheid

Gezien de noodzaak van samenhang in de keuzes op nationaal niveau, beoordeelt het Rijk de beleidskeuzes en alternatieve beleidsopties ook vanuit het perspectief van 'robustheid'. In dit perspectief kijkt het Rijk naar de samenhangende beleidskeuzes vanuit de tijd, toekomst en de samenhang in het watersysteem. Wanneer treedt er door de beleidskeuzes mogelijk onomkeerbare verandering in het systeem op dan wel wordt de robuustheid van dit systeem door de beleidskeuzes vergroot? In hoeverre zijn de doelstellingen tot 2100 haalbaar binnen het watersysteem? Ook wordt in dit perspectief gekeken wanneer zogenaamde 'lock-ins' kunnen ontstaan: beleidskeuzes die andere keuzes in de toekomst uitsluiten.

Voorkomen van afwentelen

Een belangrijk uitgangspunt voor het NWP – in navolging van de Nota Ruimte in wording en de kamerbrieven van 25 november 2022 en 22 oktober 2024 – is zo veel mogelijk voorkomen van afwentelen: op toekomstige generaties, op andere gebieden of functies en van privaat gebruik naar het publieke domein. In het MER worden de samenhangende beleidskeuzes hierop getoetst. Samen met de perspectieven 'people, planet en prosperity' en 'robustheid' geeft dit een strategisch overkoepelend beeld van de toekomstwaarde van het geactualiseerde NWP.

4.7 Aanpak Passende Beoordeling

Het Nationaal Water Programma kunnen beleidskeuzes bevatten, waarvan het niet op voorhand is uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Daarom dient op grond van de Wet natuurbescherming een zogenoemde 'Passende Beoordeling' te worden opgesteld. Het doel van deze passende beoordeling is:

- In beeld brengen van de risico's op significant negatieve effecten op de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden als gevolg van nieuw beleid.
- Inzicht van mogelijke mitigerende maatregelen en/of beleidsaanpassingen die nodig zijn om deze significante effecten te voorkomen.
- Kansen op positieve effecten op Natura 2000-gebieden

De Passende Beoordeling is specifiek gericht op de uiteindelijke beleidskeuzes in het NWP. Daar waar de effecten op de natuur in het MER relatief worden ingeschat (*wordt het beter of slechter?*), is de Passende Beoordeling absoluut (*treden significant negatieve effecten mogelijk op?*). De inzichten uit de Passende Beoordeling worden als apart onderdeel op hoofdlijnen opgenomen in het MER. In het MER worden de effecten per beleidsoptie beoordeeld binnen de daarvoor opgestelde bandbreedte. Daarbij worden ook de effecten op Natura 2000-gebieden meegenomen. Deze effectbeoordelingen vormen input voor het bepalen van de uiteindelijke beleidskeuzes. Wanneer bij deze beleidskeuzes rekening wordt gehouden met de aanbevelingen en risico's voor Natura 2000, is de verwachting dat de passende beoordeling geen significant negatieve effecten zal vaststellen. In dat geval kan het Nationaal Water Programma (NWP) worden vastgesteld. Blijkt uit de passende beoordeling echter dat significante negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten—zelfs wanneer voorgestelde mitigerende maatregelen worden opgenomen in de uitwerking van het programma—dan kan het NWP niet worden vastgesteld. In dat geval zijn aanpassingen in het programma noodzakelijk om alsnog aan de vereisten te voldoen.

Het detailniveau van de passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van het MER. Gezien het abstractieniveau van de beleidsuitspraken is de beoordeling op hoofdlijnen. Het gaat met name om een risico-inschatting.

4.8 Omgang met effecten van en naar het buitenland

Nederland en ons watersysteem staat niet op zichzelf qua opgaven en impact van wereldwijde trends. Daarom zijn effecten van en op met name buurlanden (België en Duitsland) waarschijnlijk. In het MER zal beknopt worden beschouwd welke ontwikkelingen in deze landen spelen en brengt in beeld welke beleidsopties risico's en kansen voor het buitenland leveren.

4.9 Het belang van monitoring

In de effectbepaling van de beleidsopties en beleidskeuzes wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande monitoringsgegevens. Omdat de beleidskeuzes zich ook richten op de lange termijn en het NWP zesjaarlijks wordt geactualiseerd, is structurele monitoring ten behoeve van het evalueren van het doelbereik en de effecten van de uiteindelijke beleidskeuzes, cruciaal. Het MER zal dan ook ingaan op het belang en de wijze van monitoring van deze effecten voor de toekomst.

Bijlage 1 - Begrippenlijst

Begrip	Betekenis
Autonome ontwikkelingen	Ontwikkelingen die plaatsvinden als de voorgenomen activiteit niet wordt uitgevoerd
Commissie mer	De Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) is een onafhankelijke organisatie die overheden adviseert over de inhoud en kwaliteit van milieueffectrapporten.
Concreet besluit	Beleidskeuze die nieuw is en dermate concreet, dat er zicht is op de wijze van uitvoering.
KRW	Kaderrichtlijn water
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
Mer	Milieueffectrapportage (mer) is een proces waarbij de milieueffecten van een plan of project worden onderzocht en beschreven in een milieueffectrapport (MER).
MER	Milieueffectrapport (MER) is het document waarin de resultaten van de milieueffectrapportage worden vastgelegd.
Natura 2000	Europees netwerk van beschermde natuurgebieden
NRD	Notitie reikwijdte en detailniveau.
NWP	Nationaal Water Programma
Passende beoordeling	Het natuuronderzoek dat plaatsvindt indien er significante negatieve effecten op Natura 2000 gebieden niet uitgesloten kunnen worden
Principe besluit	Beleidskeuze die nieuw is en dermate globaal, dat een nadere afweging van keuzes in vervolgbesluiten nodig is voor zicht op uitvoering. Het kader voor de te nemen vervolgbesluiten is in zicht.
Proces besluit	Beleidskeuze die nieuw is en intentie betreft om een stap te zetten in een proces dat kan leiden tot nieuw beleid. Het kader voor eventuele vervolgbesluiten is nog niet in zicht.
Rad van de Leefomgeving	Voor de Nationale Omgevingsvisie is in 2020 het Rad van de leefomgeving geïntroduceerd: een integraal instrument om de effecten op alle relevante thema's van de fysieke leefomgeving in beeld te brengen.
RWS	Rijkswaterstaat